

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΣΤ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 15 ΜΑΪΟΥ 1977 | ΑΡΙΘ. 10

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ ΙΓΝΑΤΙΟΣ*

4. Καθήκον τοῦ ἐρευνητοῦ ἐπιστήμονος εἶναι νὰ συνεξετάζη πάσας τὰς πιθανὰς λύσεις ἐκάστου ἀμφισβητουμένου θέματος, ἵνα ἀναζητηθῆ ἡ ἀσφαλεστέρα ἐπιστημονικὴ ἀπάντησις καὶ λύσις. Οὕτω λοιπὸν θὰ ἡδύνατό τις νὰ προτείνῃ καὶ ἄλλας ἐρμηνευτικὰς ἐννοίας εἰς τὴν λέξιν «θεοφόρος». Ὁ «θεοφόρος» ἄνθρωπος, θὰ ἡδύνατο νὰ θεωρηθῆ οἷονεὶ δοχεῖον, ἐν ᾧ ἐγκατοικεῖ αὐτὸς ὁ Θεός. Μάλιστα ἡ ἐρμηνεία αὕτη εὐρίσκει ἀνταπόκρισιν εἰς φράσεις αὐτοῦ τοῦ Ἰγνατίου, συγγενοῦς περιεχομένου. Οὕτως ἐν Ἰγν., Μαγνησ. 14 ἡ φράσις: «Εἰδῶς, ὅτι Θεοῦ γέμετε» προσεγγίζει, ἂν μὴ καὶ ταυτίζεται, πρὸς τὴν ἐννοίαν τοῦ «θεοφόροι». Ὅρα ἐπίσης καὶ τὸ χωρίον ἐν τῷ Μαρτυρίῳ τοῦ Ἰγνατίου 2 καὶ Κλήμ. Ἀλεξ., Θεοδ. ἐπιτομ. 27,6 (ἐνθ' ἄν.). Σὺν τούτοις τὸ «θεοφόρος» ὑπενθυμίζει καὶ τὴν συγγενῆ λέξιν «πνευματοφόρος» τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἐρμᾶ (Ἐντολ. ΧΙ, 16 καὶ ΧΙ, 2,9): «ἔχων ἐν ἑαυτῷ δύναμιν πνεύματος θείου». — Ἐπὶ πλέον θὰ ἡδύνατό τις νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐννοίαν τοῦ ὄρου «θεοφόρος» διὰ τοῦ ὄρου «λάτρης», ἥτοι ὡς ἐκείνον, ὅστις φέρει ἐν ἑαυτῷ τὴν εἰκόνα τῆς λατρουμένης ὑπ' αὐτοῦ θεότητος. Ἴσως πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐρμηνείας ταύτης θὰ ἡδύνατο νὰ προσκομισθῆ καὶ τὸ χωρίον Ἐφεσ. 9,2 τοῦ Ἰγνατίου. Θὰ ἡδύνατό τις ἐπίσης νὰ προβάλῃ τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ ὄρος ὑπενθυμίζει τὴν ἀρχαιοτάτην συνήθειαν τῶν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 251 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 τεύχους.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Συνεργοί καί εἰς τὸ πνευματικὸν πεδίον

Τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς Συμβούλους — ἢ Ἐπιτρόπους κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὸν λαὸν ὀνομασίαν — φαντάζονται οἱ πολλοὶ ὡς μόνην ἀσχολίαν ἔχοντας τὴν ἐπιμέλειαν καὶ διαχείρισιν τῶν οικονομικῶν τῆς Ἐνορίας. Τὰ καθήκοντά των ὅμως ἐκτείνονται καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν πεδίον, ἐνθα ἐπίσης πρέπει νὰ συμπαρίστανται εἰς τὸν Ἐφημέριον, βοηθοῦντες αὐτὸν εἰς τὸ κύριον ἔργον του. Δυστυχῶς, εἰς τοὺς περισσοτέρους Ναοὺς, δὲν παρατηρεῖται τοῦτο. Οἱ Ἐπίτροποι περιορίζονται μόνον εἰς τὸ παγκάρι, παρὰ τὸ ὅτι πρόκειται συνήθως περὶ καλῶν καὶ ζηλωτῶν ἐνορειῶν. Εἶναι μία ἀντίληψις στενὴ καὶ ἑλλιπὴς, διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς ὁποίας παίζουν κάποτε καὶ οἱ ποιμένες, ἀμελοῦντες νὰ τὴν εὐρύνουν καὶ νὰ τὴν συμπληρώσουν. Ἄς δώσουν λοιπὸν προσοχὴν εἰς αὐτὸ τὸ χρέος των, ἀπεργαζόμενοι τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Συμβούλια κύκλον συνεργῶν καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Ἐνορίας.

ἔθνικῶν νὰ φέρωσιν «εἰδώλια» (= «φυλακτά»). Πβλ. καὶ Β' Μακκαβ. 12,40: «εὖρον δὲ ἐκάστου τῶν τεθνηκότων ὑπὸ τοὺς χιτῶνας ἰερωμάτα τῶν ἀπὸ Ἰαμείας εἰδώλων, ἀφ' ὧν ὁ νόμος ἀπείργει τοὺς Ἰουδαίους». Ἀκόμη καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Παύλου πρὸς Γαλ. 6,17 ἀναφερόμενα «στίγματα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω» δικαιολογοῦν πως τὴν ἀνωτέρω ἀπόδοσιν τῆς ὑποθετικῆς ἐννοίας εἰς τὸν ὅρον «θεοφόρος». Τέλος, ἡ συριακὴ μετάφρασις καὶ ἡ ἀπ' αὐτῆς ἐξαρτωμένη ἄρμενικὴ θεωροῦν τὸν ὅρον σημαίνοντα τὸν Θεόν, ὄν φέρει ὡς ἔνδυμα ὁ πιστός, κατὰ τὸ χωρίον τοῦ Παύλου Γαλ. 3,27: «ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε».

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Κλήσις πρὸς μίμησιν

Τὴν θὴν Μαῖου, ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τὴν μὴμην τοῦ δικαίου καὶ πολυάθλου Ἰώβ. Τὸ ὄνομά του συνδέεται πρὸς τὴν κρηπίδα τῶν ἀρετῶν, τὴν ὑπομονήν. Ὅπως ἡ εἰς αὐτὴν θανμαστικὴ ἐπίδοσις του, τὴν ὁποίαν μετὰ σπανίας ποιητικῆς δυνάμεως περιγράφει τὸ ὁμώνυμον βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἶναι λαμπρὸν πρότυπον διὰ τὰ πιστὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ εἰς ὅλας τὰς ἐποχάς. Ὁ Ἰώβ, ἐπιτρέφαντος τοῦ Θεοῦ, ἐπειράσθη δεινῶς ὑπὸ τοῦ Διαβόλου, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀδαμαντίνης καρτερίας του κατήσχυεν τὸ πονηρὸν πνεῦμα καὶ ἠμείφθη μὲ ἀφθιτον αἴγλην ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.

Ἄλλ' ἡ μὴμην τῶν Ἀγίων δὲν εἶναι μόνον ὀφειλὴ τιμῆς πρὸς αὐτούς. Εἶναι καὶ κλήσις πρὸς μίμησιν των. Εἶθε ἡ ἐορτὴ τοῦ Ἰώβ νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ φιλότιμον ἀνταπόκρισιν εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀποθῶμεν περισσότερον ὑπομονητικοὶ εἰς τὰς θλίψεις, πὸν ὁ πανάγαθος Κύριος ἐπιτρέπει νὰ μᾶς εὐρίσκουν, ἀποβλέπων εἰς τὴν δόξαν τοῦ πλάσματός Του.

Ἄπο τὰς ἀβύσσους εἰς τὰς κορυφάς

Ἡ Σαμαρεῖτις, μία ἄσημος καὶ ἐπὶ πλέον ἁμαρτωλὸς γυνή, ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων πολύτιμον λάφυρον τῆς Θείας Χάριτος. Ὁ Κύριος, καθήμενος παρὰ τὸ φρέαρ, εἰς τὸ ὅποιον ἐκείνη, ἐξεληθοῦσα τῆς πόλεως τῆς, μετέβη νὰ ἀντλήσῃ ὕδωρ, τῆς προσέφερε τὸ νάμα τῆς αἰωνίου ζωῆς, μὲ μίαν ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας διδασχὰς τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν περὶ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκνηήσεως τοῦ Θεοῦ. Ἡ Σαμαρεῖτις ἀνένηφεν, ἔγινε μέλος τῆς Ἐκκλησίας Του καὶ, μὲ τὸ ὄνομα Φωτεινὴ, ἀπεδείχθη εἰς Ἰσαπόστολον καὶ Μεγαλομάρτυρα.

Τιμωμένη κατὰ τὴν Ε' ἀπὸ τοῦ Πάσχα Κυριακῆν, εἶναι ἐν ἔνδοξον ζῶν μῆνυμα δι' ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς. Τὸ μῆνυμα τοῦτο λέγει, ὅτι τὸ ἄπειρον ἔλεος τοῦ Χριστοῦ ἀναθιβάξει ψυχὰς ἀπὸ τὰς ἀβύσσους τῆς ἁμαρτίας εἰς τὰς κορυφὰς τῆς ἀγιότητος. Γαλαξίας ὀλόκληρος εἶναι αἱ ψυχαὶ αὗται, μεταξὺ τῶν ὁποίων, ὁμοῦ μετὰ τῆς Φωτεινῆς, λάμπουν ὀνόματα — διὰ ν' ἀρκεσθῶμεν εἰς πρόχειρα παραδείγματα — ὡς τοῦ Μωϋσέως τοῦ Αἰθίοπος, τῆς Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, τοῦ ἱεροῦ Ἀγγουστίνου.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ*

Β'

Ἐ ρ ώ τ η σ η : Δηλαδή αποκλείεται απόλυτα κάθε δυνατότητα συσχετισμοῦ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Χριστιανικῆς Ἀναστάσεως μὲ τὰ τελούμενα στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ λατρεία;

Ἀ π ά ν τ η σ η : Ἀσφαλῶς μπορούμε νὰ παραδεχθοῦμε κάποιον συσχετισμό. Μὰ ὁ συσχετισμὸς αὐτὸς βρίσκεται ὄχι στὸ συγκεκριμένο θρησκευτικὸ περιεχόμενο, μὰ στὸν τύπο, στὸ εἶδος, στὴ μορφή. Ὁ συσχετισμὸς δὲν ἔχει τὴ μορφή ἀλληλουχίας γενεσιουργοῦ αἰτίας, καὶ ἀποτελέσματος, μὰ τὴ μορφή συναρτήσεως νοσταλγίας καὶ πραγματώσεως ἢ πληρώσεως. Αὐτὸ ἀκριβῶς, πού οἱ ἔθνικοὶ ζητοῦσαν μὲ λαχτάρια μέσα στοὺς μύθους τῶν εἰδωλολατρικῶν μυστηρίων, προσφέρθηκε σ' αὐτοὺς ἀληθινὰ μὲ τὸ ἱστορικὸ γεγονός τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Χριστιανοὶ πετυχαίνουν τὴ σωτηρία, συμμετέχοντας στὸ θάνατο καὶ στὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴ λατρεία, μὲ τὴ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸ πάντων μὲ τὰ μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ἔτσι κ' ἂν μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἢ χριστιανικὴ λατρεία πῆρε ἀπ' τὸν ἔθνισμὸ μερικὰ δευτερεύοντα τελετουργικὰ μορφολογικὰ στοιχεῖα ἢ μερικὲς λέξεις τῆς «ὀρολογίας» τῶν ἐθνικῶν μυστηρίων, αὐτὰ ἐντάχθηκαν σὲ νέες πνευματικὲς συναρτήσεις καὶ χρησιμοποιήθηκαν μὲ νέο πνευματικὸ περιεχόμενο.

Ἐ ρ ώ τ η σ η : Μιλήσατε γιὰ τὸ ἱστορικὸ γεγονός τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ στὰ Πάθη, αὐτὰ εἶναι γεγονότα, πού εὐκόλα μπορεῖ νὰ τὰ παραδεχθῆ κανεὶς, γιὰτὶ αὐτὰ ἐντάσσονται στὴν ἐνδοκοσμικὴ ἱστο-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 258 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 τεύχους.

ρική πραγματικότητα. Μὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἔχει κάτι τὸ ὑπερφυσικό, δύσκολα τὴν δέχεται ὡς πραγματικὸν γεγονὸς ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος τῆς ἀμφισβήτησης καὶ ἀπομυθολοίης τῶν πάντων. Τί λέτε πάνω σ' αὐτό;

Ἀ π ά ν τ η σ η : Ἀσφαλῶς πολλοὶ ἀμφισβητοῦν τὸ γεγονὸς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Μὰ τὸ ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀποκαλύπτει μὰ καινούργια πραγματικότητες, ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ περιληφθῆ στὸ σύστημα τῶν ἐνδοκοσμικῶν λογικῶν κατηγοριῶν ἢ τοῦ μηχανοκρατικοῦ «ντετερμινισμοῦ» καὶ τῆς φυσικῆς αἰτιοκρατίας, αὐτὸ δὲν εἶναι ἀποκρῶν λόγος γιὰ ν' ἀρνηθοῦμε τὸ γεγονὸς αὐτό. Ἐὰν αὐτὴ ἡ Φυσικὴ σήμερα δίνῃ καίριο πλῆγμα ἐναντίον τῆς αὐστηρῆς αἰτιοκρατίας καὶ εἰσάγῃ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀπροσδιορίστου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία οἱ ἐπιστήμονες πολλὰς φορές βρίσκονται μπροστὰ σὲ νέες ἀπρόβλεπτες πραγματικότητες· πολὺ περισσότερο μπορεῖ ν' ἀναπηδήσῃ κ' ἀνατείλῃ μὰ καινούργια πραγματικότης, ὅταν ἐνεργῇ ἄμεσα κ' ἀπ' εὐθείας μὰ ἀνώτερη Αἰτία, ὁ Παντοδύναμος Θεός. Ἔτσι μὲ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεὸς ἀποκάλυψε τὴ διάσταση τῆς καινούργιας καὶ δοξασιμένης ὑπάρξεως, πραγματοποιοῖ μὰ νέα τομὴ στὴν πορεία τοῦ ὑλικοπνευματικοῦ σύμπαντος καὶ σήμανε τὴν ἀπαρχὴ τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ κόσμου.

Βέβαια γιὰ τοὺς ψευδορεαλιστές, ποὺ βλέπουν τὴν πραγματικότητα μυωπικὰ καὶ περιορίζουν τὸ «ὄντως ὄν» μόνον στὰ ὄρια τῶν πέντε αἰσθήσεων· γιὰ ἐκείνους, ποὺ παραθεωροῦν πῶς ὑπάρχουν καὶ περιοχὲς τῆς πραγματικότητος, ποὺ δὲν εἶναι ὄρατες, χωρητές, ἀριθμητές, μετρητές καὶ σταθμητές· γιὰ ἐκείνους, στοὺς ὁποίους ἔχουν γίνῃ ἀτροφικὲς ἢ ἔχουν νεκρωθῆ οἱ πνευματικὲς κεραεῖες κατὰ τρόπο, ὥστε νὰ μὴ συλλαμβάνουν πὰ μηνύματα ἀπ' τὸ βασίλειο τῆς ὑπερβατικῆς πραγματικότητος· γιὰ ἐκείνους, στοὺς ὁποίους ὁ πνευματικὸς δαλτωνισμὸς καθιστᾷ ἀόρατες τὶς ἀνταύγειες καὶ διαθλάσεις τοῦ αἰώνιου φωτός — γιὰ ὅλους αὐτοὺς ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ φαίνεται ὡς ψευδαἰσθήση καὶ ἀποτέλεσμα χιμαι-

ρικῆς φαντασίας. Ἀντίθετα, ὅποιος διατηρεῖ ὑγιεῖς τὶς πνευματικὲς αὐτὲς κεραῖες, αὐτὸς δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ διαπιστώνη τὴν ἀδιάσειστη πραγματικότητα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, πὺ μόνον αὐτὴ καταξιώνει καὶ μεταμορφώνει τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξῆ.

Ἐ ρ ὠ τ η σ η: Πῶς ἐξηγεῖτε τὸ γεγονός, ὅτι, παρὰ τὴν τάση ἀμφισβήτησης καὶ ἀπομυθοποίησης τῶν πάντων, ἀκόμη καὶ ἄθεοι συγκεντρώνονται στοὺς Ναοὺς τῆ Νύχτα τῆς Ἀναστάσεως;

Ἀ π ά ν τ η σ η: Βέβαια πολλοὶ συγκινοῦνται ἀπ' τὸν ἐξωτερικὸ λαϊκὸ διάκοσμο τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἀναστάσεως, πὺ ξυλνᾶ μέσα τους ὡραῖες παιδικὲς ἀναμνήσεις.

Ἐπειτα πραγματικὰ ἄθεοι σπάνια ὑπάρχουν. Στους πλείστους λεγόμενους ἀθέους ὑπάρχει βέβαια μιὰ ἀντίθεση καὶ ἀρνητικὴ στάση πρὸς τὴν κατεστημένη θρησκευτικὴ ἢ ἐκκλησιαστικὴ τάξη, μὰ ὄχι καὶ νέκρωση τῆς ἔμφυτης τάσεως πρὸς τὸ Θεῖο καὶ τὸ Ἅγιο. Ἔτσι μέσα στὸ ὑποσυνείδητό τους πάλεται καὶ σκιρτᾷ ἡ παράδοση τῶν Πατέρων τους καὶ βρίσκεται κρυμμένος ὁ σπινθήρας τῆς Πίστεως, πὺ σὲ κατάλληλη στιγμή μπορεῖ ν' ἀναρρηποθῆ καὶ νὰ μεταβληθῆ σὲ φλόγα.

Ἐξ ἄλλου ἡ Ἀνάσταση, ἐπειδὴ ἀκριβῶς σημαίνει πλήρωση μιᾶς πανανθρώπινης νοσταλγίας, μυστικὰ ἐλκύει, γοητεύει καὶ συγκινεῖ κάθε ἀνθρώπινη ψυχὴ. Ἐπὶ πλέον γιὰ μιᾶς τοὺς Ὁρθόδοξους Ἑλληνας, ἡ Ἀνάσταση, ὅπως εἴπαμε καὶ πὺ μπροστά, ἀφυπνίζει μακροχρόνια ἔθνικὰ βιώματα, φωλιασμένα στὸ βάθος τῆς ψυχῆς μας, καὶ τὴ μακραίωνα ἐκκλησιαστικὴ μας παράδοση, πὺ ἀνάγεται στὴν πρώτη ἐμπειρία τῶν Ἀποστόλων, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου ἦταν ἀδιάσειστο ἱστορικὸ γεγονός.

Ἐ ρ ὠ τ η σ η: Δηλαδὴ ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νὰ γίνῃ δεκτὴ, ὅπως τὰ διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα;

Ἄ π ά ν τ η σ η: Βέβαια αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀναστήθηκε «ἐκ νεκρῶν», εἶναι ἓνα μυστήριον, πού δὲν τὸ χωρεῖ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Μὰ αὐτὸ τὸ ὑπερβατικὸ μυστήριον ἔχει ἱστορικὲς συναρτήσεις καὶ συνδέθηκε μὲ τὴν ἐντὸς τόπου καὶ χρόνου ἱστορικὴ πραγματικότητα, ἡ ὁποία εἶναι προσιτὴ στὴν ἀνθρώπινη διάνοια καὶ γνώση. Ἄπ' αὐτὴ τὴ σκοπὰ νομίζω, πὼς κανένα ἄλλο ἱστορικὸ γεγονός σ' ὄλο τὸν κόσμον δὲν ἔχει τόσες ἀποδείξεις γιὰ τὴν ἀλήθεια του ὅσες τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως. Γιὰ ὁποιοδήποτε ἱστορικὸ γεγονός τοῦ παρελθόντος, λ.χ. γιὰ μιὰ μάχη τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, μᾶς πληροφοροῦν ἕνας - δυὸ ἢ τρεῖς - τέσσερις ἱστορικοὶ συγγραφεῖς. Τοὺς θεωροῦμε ἀξιόπιστους καὶ δεχόμεστε τὴ μαρτυρία τους. Ὅσον ἀφορᾷ στὴν Ἀνάσταση, ὅχι ἕνας ἢ δυὸ ἢ τρεῖς, ἀλλὰ πλῆθος αὐτοπτῶν καὶ αὐτηκόων ἀποστόλων μαρτυροῦν, πὼς εἶδαν καὶ ἄκουσαν τὸν Ἀναστάντα. Στὴν ἄμεση αὐτὴ προσωπικὴ ἐμπειρία ὀφείλεται ἀκριβῶς ἡ μεταμόρφωσή τους.

Οἱ Ἀπόστολοι ἦταν ἄνθρωποι δειλοὶ καὶ διασκορπίσθηκαν μόλις ἀντίκρουσαν τοὺς ρωμαίους στρατιῶτες στὸν κῆπον τῆς Γεθσημανῆ. Ἀρνήθηκαν τὸν Κύριο καὶ μάλιστα, ὅπως ὁ Πέτρος, μὲ ὄρκο. Τὸν ἐγκατάλειψαν μόνο στὰ φρικτὰ Πάθη Του καὶ κλείσθηκαν σὲ σπίτια γιὰ τὸ φόβο τῶν Ἰουδαίων. Ἐπὶ πλέον οἱ Ἀπόστολοι εἶχαν παροϊμώδη σκεπτικισμό καὶ κλασσικὴ δυσπιστία. Ὅταν οἱ μυροφόρες γυναῖκες μετάδωσαν σ' αὐτοὺς τὸ μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως, «ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὡσεὶ λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπίστουν αὐταῖς» (Λουκ. κδ', 11). «Γυνακεῖες φλυαρίες!», εἶπαν μεταξὺ τους. Τόσο δύσπιστοι ἦταν! Ὅταν φανερώθηκε σ' αὐτοὺς ὁ Ἀναστάς, δὲν εἶχαν προδιάθεση νὰ πιστέψουν. «Ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν» (Λουκ. κδ'. 37). «Φάντασμα!», εἶπαν. Ὁ Θωμᾶς ἐξ ἄλλου εἶχε διακηρύξει: «Ἐὰν δὲν ἰδῶ στὰ χέρια Του τὸ σημάδι ἀπ' τὰ καρφιά... κι' ἂν δὲν βάλω τὸ χέρι μου στὴν πλευρά Του, δὲν θὰ πιστέψω» (Ἰωάν. κ', 25).

Καὶ ὅμως! Οἱ τόσο δειλοὶ καὶ τόσο δύσπιστοι Ἀπόστολοι μεταμορφώθηκαν ὀλοκληρωτικά, ὅταν ἤλθαν σ' ἐπαφή μετὸν Ἀναστάνα Κύριο. Ἐν πρώτοις ἀπόκτησαν ἀκράδαντη βεβαιότητα, ὅτι ὁ Κύριος «ἠγέρθη ὄντως». Ἡ βεβαιότης αὐτὴ προῆλθεν ἀπ' τὴ διαπίστωση, ὅτι ὁ δοξασιμένος πιά Κύριος, πού ἐκινεῖτο ἐλεύθερος ἀπ' τὰ δεσμὰ τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου καὶ γι' αὐτὸ ἐμφανίζοταν κι' ἐξαφανίζοταν «κεκλεισμένων τῶν θυρῶν», δὲν παρουσιάσθηκε σ' αὐτοὺς γιὰ μὰ φευγαλέα στιγμή, «ὡς ὄπτασία ἀκαριαία καὶ ἴνδαλμα διάττον», ὡς αἰθέρια καὶ αἰωρούμενη μορφή μετ' ὄψιν φανταστικὸ καὶ ἀμῶδες, πού δὲν ἐπιδεχόταν ψηλάφηση. Ἀντίθετα ἐμφανίσθηκε πολλὰς φορὰς σωματικά, παρέμενε πολλὴν ὥρα μετ' αὐτοὺς μαθητὰς Του, συνομιλοῦσε καὶ συμπεριπατοῦσε μαζί τους. Δεχόταν ἐρωτήσεις κι' ἔδινε ἀπαντήσεις, παραγγελίες, ἐντολές. Ἀκόμη περισσότερο συνέτρωγε μαζί τους καὶ δεχόταν νὰ ψηλαφηθῆ.

Ἡ ἄμεση βιωματικὴ αὐτὴ ἐμπειρία τῶν Ἀποστόλων, ὅτι ὁ Κύριος ἀναστήθηκε πραγματικά, τοὺς συγκλόνησε κι' ἔγινε ἡ κινητήρια δύναμις, πού μετέβαλε τὸ ψυχικὸ τους κόσμον, τίς σκέψεις τους, τὰ σχέδιά τους, τίς ἀποφάσεις τους. Ἡ μεταβολὴ καὶ μεταμόρφωσις αὐτὴ εἶναι μοναδικὴ στὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. Χωρικοὶ γίνονται ξαφνικὰ κοσμοπολίτες καὶ ταξιδεύουν στὸν κόσμον ὀλοκληρῶς, χειρῶνακτες γίνονται κήρυκες καὶ συγγραφεῖς, ἄνθρωποι δειλοὶ παρουσιάζονται μετ' ἥρωϊκὸ φρόνημα, ψυχὰς ἀσταθεῖς χαλυβδώνονται κι' ἀποκτοῦν σταθερότητα ὡς τὸ μαρτυρικὸ θάνατον. Τριγυρνᾶνε τὴν οἰκουμένην «τεσσαράκοντα παρὰ μίαν» πολλὰς φορὰς δεχόμενοι, ραβδιζόμενοι, λιθοβολούμενοι, ναυαγοῦντες, «ὄδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λησιῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῶ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι» (Β' Κορ. ια', 24-27). Οἱ Ἀπόστολοι δὲν πέθαναν μετ' φυσικόν, μὰ μετ' μαρτυρικόν θάνατον. Ἔτσι ὑπόγραψαν μετ' αἱμά τους τὴν ἀξιόπιστην μαρτυρίαν τους, πού βροντοφω-

νοῦσε: «Ὁ ἀκηκόαμεν, ὃ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν... ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν» (Α΄ Ἰωάν. α΄, 1-3). Ὁ Πέτρος κι' ὁ Ἰωάννης διακήρυξαν ἄφοβα μπροστὰ στὸ Συνέδριο: «Οὐδυνάμεθα ἡμεῖς, ἃ εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν» (Πράξ. δ΄, 20). Νά γιατί εἶπαμε, πὼς κανένα ἄλλο ἱστορικὸ γεγονός στὸν κόσμο δὲν ἔχει τόσες ἀποδείξεις γιὰ τὴν ἀλήθεια του, ὅσες ἔχει τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως.

Ἐ ρ ὠ τ η σ η: Ὑστερα ἀπὸ ὅσα εἶπαμε γιὰ τὴ διαφορὰ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἀνάστασης σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση, γιὰ τὸ ἰδιαίτερο χρῶμα τοῦ ἑλληνορθόδοξου Πάσχα γιὰ τὴ σχέση του μὲ τὶς ἀρχαῖες ἑλληνικὲς λατρεῖες καὶ γιὰ τὸν ἱστορικὸ χαρακτήρα τῆς Ἀνάστασης, θὰ ἤθελα νὰ ρωτήσω ποιὸς εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ὥστε αὐτὸς ν' ἀνταποκρίνεται στὸ βαθύτερο νόημα καὶ πνευματικὸ περιεχόμενο τῆς μεγάλης ἑορτῆς.

Ἀ π ά ν τ η σ η: Ὁ καλύτερος τρόπος ἑορτασμοῦ τῆς Ἀναστάσεως εἶναι τὸ νὰ ἔχωμε ζωντανὴ τὴ συνείδηση πὼς ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου εἶναι τὸ λάβαρο καὶ ἡ σημαία τῆς Ἐκκλησίας, κάτω ἀπ' τὶς πτυχὲς τῆς ὁποίας πρέπει ν' ἀγωνιζώμαστε, «ἵνα ὡσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν» (Ρωμ. στ΄, 4). Πρέπει ν' ἀναστηθοῦμε σὲ μὴ καινούργια κτίση καὶ ζωὴ. Τὸ αἶτημα αὐτὸ ὑποδεικνύει τὴ δεοντολογία τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἑορτῆς τῶν ἑορτῶν. Ὁ ἑορτασμὸς αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται μόνο στὴ χρῆση τῶν πατροπαράδοτων «φολκλωρικῶν» στοιχείων, τοῦ πασχάλιου ἀμνοῦ, τῶν κόκκινων αὐγῶν, τῶν λαμπάδων, τῶν συνεστιάσεων κ.λ.π. Ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ εἶναι γιὰ μᾶς σύμβολα, ποὺ θὰ ὑπενθυμίζουν τὸ βαθύτερο πνευματικὸ περιεχόμενο τῆς ἑορτῆς καὶ θὰ μᾶς ὀδηγοῦν σὲ συνειδητὴ βίωσή του. Ὁ ἀμνὸς ἃς μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι «τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστὸς» (Α΄ Κορ. ε΄, 7). Τὰ κόκκινα αὐγὰ ἃς εἶναι γιὰ μᾶς σύμβολα τῆς καινούργιας ζωῆς καὶ δημιουργίας καὶ ἃς ὀδηγοῦν τὴ σκέ-

ψη μας στο αίμα του σφαγέντος πασχάλιου άιμου. Οί άναμμένες λαμπάδες άς φέρνουν στο νοϋ μας το φως της Άναστάσεως, που νίκησε τις δυνάμεις του σκότους και του κακού. Για μās το Πάσχα πρέπει να είναι «Πάσχα τερπνόν», πηγή χαρās και φωτός: «Πάσχα καινόν», δηλαδή Πάσχα ανθρώπων ανακαινισμένων: «Πάσχα λύτρον λύτης». Ο Χριστός με την έγερσή του «έκ νεκρών» έγινε «άπαρχή των κεκοιμημένων». Μαζι με τον Άνασταντα «πρωτότοκον έκ νεκρών» ζωοποιήθηκε, συναναστήθηκε και δοξάσθηκε και κάθε μέλος του μυστικού σώματός Του και γενικά συναναστήθηκε «δυνάμει» και όλόκληρη ή άνθρωπότης. Ο Χριστός άκριβως πάτησε «θανάτω θάνατον» και «ένέδυσσε το θνητόν άφθαρσίας εύπρέπειαν».

Έ ρ ώ τ η σ η: Αύτά, που είπατε για τα «φολκλορικά» στοιχεία του έορτασμοϋ της Άνάστασης μήπως σημαίνουν, πως αυτά κατά τη γνώμη σας δέν είναι άναγκαία για τον έορτασμό αυτό;

Ά π ά ν τ η σ η: Είπα πως ο έορτασμός της Άναστάσεως δέν πρέπει να περιορίζεται μόνο στη χρήση των «φολκλορικών» στοιχείων. Μα αυτό δέν σημαίνει, πως τα στοιχεία αυτά δέν είναι άναγκαία. Δέν έχουν βέβαια ουσιώδη σημασία, μα είναι ώραία πατροπαράδοτα σύμβολα. Ο Γκαίτε λέγει, πως «όλα τα παροδικά σύμβολα είναι μοναχά». Πολυ περισσότερο πατροπαράδοτα και μακραίωνα έξωτερικά έθιμα μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιούνται ως σύμβολα για αίώνιες άλήθειες. Μια τέτοια αίώνια άλήθεια είναι άκριβως το γεγονός της Άναστάσεως. Λοιπόν τα άναγκαία ως σύμβολα έξωτερικά και ύλικα στοιχεία του έορτασμοϋ πρέπει να μη κρύβουν, μα αντίθετα, να υποβοηθούν την προβολή του βαθύτερου πνευματικού περιεχομένου της μεγάλης έορτής, ή οποία μās καλεϊ και στη δική μας Άνάσταση.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητής του Πανεπιστημίου Άθηνών

Αὐτὰ τὰ γεγονότα τοποθετοῦνται ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1237-1271. Ὁ Μιχαήλ γνώρισε τὴν Θεοδώρα στὰ Σέρβια τῆς Κοζάνης κι αἰσθάνθηκε πρὸς αὐτὴν σφοδρὸ ἔρωτα γιὰ τὴν καλλονὴ καὶ γιὰ τὰ πνευματικά της προσόντα σὰν εὐγενικῆς καλλιεργημένης βυζαντίδας. Ἔτσι ἡ γνωριμία αὐτὴ εἶχε καταλήξει σὲ γάμο.

Εἶναι γνωστός στὴν ἱστορία ὡς Μιχαήλ Β΄ Ἄγγελος Κομνηνὸς Δούκας, Δεσπότης τῆς Ἡπείρου. Ἡ μεγάλη δύναμη κι ἐξουσία τοῦ ἱκανοῦ Μιχαήλ τοῦ Β΄ Δούκα δὲν ἐπηρεάσε τὴ σὴν σὴν καὶ βαθιὰ πιστὴ Θεοδώρα. Σ' ὅλη τὴν πολυκύμαντὴ ζωὴ της, ἡ σεμνὴ Θεοδώρα ἔμεινε ἀπλὴ καὶ ταπεινὴ. Ἀφοσιωμένη πρῶτα ἀπ' ὅλα καὶ πάνω ἀπ' ὅλους στὸ Χριστό, τὸ Σωτῆρα της.

Ἡ ἐμφάνιση, ἡ ἐνδυμασία της, ἡ συναναστροφὴ κι οἱ σχέσεις της, ἦταν ἀπογοῆς χριστιανῆς συμπεριφορά. Τὸ ἀριστοκρατικὸ περιβάλλον μ' ὅλα τὰ συνεπακόλουθά του, ἀλλὰ κι ἡ προσωπικὴ της ἀκτινοβολία δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὰ χριστιανικά της ἰδεώδη καὶ φρονήματα. Ἡ στάση της ἦταν πράγματι ἡγεμονίδας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιβλητικὴ ἐκείνη ἀπλότητα. Ὑποδειγματικὴ κι ἀψεγάδιαστη πρὸς τοὺς εὐγενεῖς κι ἰδιῶτες πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ πλουσίους. Ἐμεινε ἀκλόνητὴ δωρικὴ κολόνα στὴν ἀρετὴ.

Ἐκεῖνο πού τὴν ἀνέβαζε στὴν κοινὴ ἐκτίμησὴ ἦταν ἡ προσωπικὴ της φροντίδα καὶ μέριμνα γιὰ τοὺς ἀρρώστους, τοὺς φτωχοὺς, τοὺς πονεμένους ἀνθρώπους. Γιὰ τὸν εὐρὺ κύκλο της ἦταν ὁ καλὸς ἄγγελος παρηγοριᾶς. Τὸ στοργικὸ χέρι, ἡ εὐγενικὴ καρδιὰ πού πρόθυμα ἀνταποκρινόταν σὲ κάθε λογῆς δυσκολίες τοῦ πλησίον. Ἔτσι γέμιζε τὴν ψυχὴ της μὲ τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης. Ὁ λόγος της γινόταν βάλαμο γιὰ τίς πονεμένες καρδιές κι εὕρισκαν πάντα ἀπήχηση ὅπως ἤξερε τὴν τέχνη τοῦ λόγου πού τὸν συνοδεύει ἡ πίστη.

Δὲν ἀνήκει ἡ Θεοδώρα στὴν κατηγορία τῶν συνηθισμένων φιλανθρώπων. Δὲν ἦταν, δηλαδὴ, μεταδοτικὴ μὲ τὸν γνωστὸ ὄρο. Ἐκεῖνο πού ἔδινε ξέχωρη ἀξία στὴν προσφορά της δὲν ἦταν μόνο ἡ ἰλαρὴ δόση, ἀλλὰ ἡ συμμετοχὴ της στὸν πόνο τῶν πονεμένων, τὸ μοῖρασμα τῆς θλίψης τους. Ἡ Θεοδώρα μαζί μὲ τὴν ὑλικὴ προσφορά συνδύαζε καὶ τὴν πνευματικὴ οἰκοδομὴ, τοῦ Θεοῦ, τὴν παρηγοριὰ κατὰ πρῶτο λόγο. Ἐργαζόταν σὰν ἱεραπόστολος χωρὶς νὰ στερῆσει τίποτα ἀπ' τὰ δικαιώματά του τὸν πολυπράγμονα καὶ πολυάσχολο σύζυγό της. Ἐκεῖνο πού ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ εἶναι πῶς τὰ κίνητρά της ἦταν πνευματικά.

Ὁ Μιχαήλ ἦταν ἕνας ἄλλος τύπος ἀνθρώπου. Μεγαλομανής, ὑπεροπτικός, φιλήδονος καὶ ξένος πρὸς τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς συζύγου του. Τὸν ἐνδιέφερε ἡ ματαιοδοξία, ἡ χλιδὴ κι ἡ καλοπέραση, ἡ σαρκολατρεία. Συνήθως αὐτοῦ τοῦ τύπου ἄνθρωποι δὲν ἱκανοποιοῦνται ἀπὸ σύντροφο τῆς ζωῆς τους, ὅταν αὐτὸς ὁ σύντροφος δὲν μπορεῖ νὰ συμμεριστεῖ καὶ νὰ συνταυτιστεῖ, μὲ τίς ἐπιθυμίες κι ἀδυναμίες πού ἔχει ὁ ἴδιος. Ἦταν λοιπὸν μοιραῖο, ἀργὰ ἢ γρήγορα νὰ ἐκδηλωθεῖ αὐτὴ ἡ διαφοροποίηση.

Ἐνῶ κυλοῦσαν σχεδὸν ἥρεμα τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἡγεμονίδας Θεοδώρας μὲ τὸν σκληρὸ καὶ τραχὺ αὐθέντη τῆς Ἠπειροῦ, Μιχαήλ τὸν Κορνηνὸ Δούκα, τὸν Δεύτερο, μπαίνει ἀνάμεσά τους ὁ σατανᾶς μὲ τὴν παρουσία μιᾶς κοινῆς γυναίκας στὴ ζωὴ τοῦ Μιχαήλ, τῆς ὀνομαζομένης Γαγρηνῆς. Ὁ ἄστατος καὶ φιλήδονος Μιχαήλ θυσιάζει τὴν πολύτιμη κι ὁμορφή στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα Θεοδώρα, χάρη μιᾶς ἄλλης ὡραίας γυναίκας, ἀλλὰ φαύλης καὶ διεφθαρμένης. Κι ἡ σωματικὴ τῆς καλλονῆς μάλιστα χωρὶς νὰ ἴναι ἀνωτερη τῆς Θεοδώρας.

Δὲν εἶναι σπάνιο τὸ φαινόμενο στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις, τὸ πῶς κατορθώνουν τέτοιες ἐκμαυλιστρίες καὶ παρασύρουν στὰ δίχτυα τους τοὺς ἄντρες. Ἡ ἀντίδραση τῆς νόμιμης γυναίκας, ὅσο προικισμένη κι ἂν εἶναι δὲν εἶναι πάντα ἀποτελεσματικὴ. Ἔτσι κι ἐδῶ ἐπεκράτησε ἡ κοινὴ γυναίκα! Καὶ ἡ Θεοδώρα; Αὐτὴ καταβάλλει ἰδιαίτερες προσπάθειες, ὡς πιστὴ κυρίως, νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἄστατο κι ἄπιστο σύζυγό της στὴ συζυγικὴ στέγη. Εἰς μάτην ὅμως. Ἀντίθετα γιὰ νὰ μὴ ἐνοχληθεῖ ὁ Μιχαήλ στὴν παρανομία του, ἔχοντας δίπλα του τὴ σεμνὴ κι ἐνάρετη Θεοδώρα, ἀποφασίζει νὰ τὴν διώξῃ κι ἔτσι ἀναγκαστικὰ ν' ἀπομακρύνῃ τὴν ἡγεμονίδα. Καὶ προβαίνει σ' αὐτὸ τὸ ἐγκληματικὸ σχέδιο γνωρίζοντας πῶς ἡ σύζυγός του ἐπρόκειτο νὰ φέρῃ στὸν κόσμον τὸ πρῶτο τους παιδί.

Ἡ ἀρετὴ καὶ σεμνότητά τῆς Θεοδώρας ὑποχωροῦν μπροστὰ στὴν βάνουση συμπεριφορὰ τοῦ Μιχαήλ. Ἔτσι ὀριστικὰ πιά ἡ Θεοδώρα ἐγκαταλείπει τὰ ἰδιαίτερα ἀνάκτορα τοῦ Δεσπότη τῆς Ἠπειροῦ. Ἡ Θεοδώρα μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν κραυγαλέα κακοήθεια τοῦ Μιχαήλ, περιφρονημένη ἀπ' αὐτόν, φεύγει σ' ἕνα ἡσυχαστήριον, ἐκεῖ κοντὰ στὴν Ἄρτα γιὰ νὰ ἡρεμήσῃ, νὰ προσεύχεται γιὰ τὴ σωτηρία καὶ τοῦ ἄσωτου Μιχαήλ.

Ὁ μέγας αὐτὸς πειρασμὸς γιὰ τὴ Θεοδώρα ἦταν μιὰ δοκιμασία στὴν πιὸ εὐθικτὴ χορδὴ τῆς γυναικειᾶς καρδιάς της. Ἔθιγε τὴν ἀξιοπρέπειά της. Ἐπληττε θανάσιμα τὴ φιλοτιμία μιᾶς ἀρχόντισσας, ποιά; μιὰ κοινὴ γυναίκα καὶ τὴν ἀντικαταστοῦσε εἰσβάλλοντας στὴν ἱερὴ στέγη τῆς ἄψογης τούτης ἡγεμονίδας. Τί σκέφτεται καὶ τί ἀποφασίζει; Πῶς ἀντιμετωπίζει τὴν σοβαρότατη αὐτὴ κατάσταση;

Δὲν σκέπτεται ἐκδίκηση κατὰ τῆς ἁμαρτωλῆς ἐκείνης χυδαίας γυναίκας, ποὺ ἀποτόλμησε νὰ διαλύσει τὴ χριστιανικὴ της οἰκογένεια. Δὲν ἔτρεξε πίσω ἀπὸ καταγγελίες, μηνύσεις, δίκες γιὰ τὴν παράνομη ἄρπαγὴ τῆς ἀξιοζήλευτης ὡς τότε θέσης της. Ἡ κοινὴ γνώμη ἦταν μαζί της. Μποροῦσε νὰ ξεσηκώσει τὴν ὀργὴ τοῦ λαοῦ ποὺ τὴν λάτρευε καὶ νὰ συντρίψει ἠθικὰ τόσο τὸν Μιχαὴλ ὅσο καὶ τὴν ἑταίρα ἐκείνη, τὴν Γαγρηνή.

Ἀντιμετωπίζει μὲ ὑπομονὴ καὶ μὲ χριστιανικὴ καρτερικότητα τὴ δοκιμασία ποὺ τὴν βρῆκε. Γίνεται ζωντανὸ καὶ φωτεινὸ παράδειγμα στίς ἄλλες γυναῖκες, στίς γυναῖκες ὀλόκληρης τῆς περιοχῆς τῆς Ἡπείρου. Καὶ σήμερα ἀκόμη ἐμεῖς διαλαλοῦμε τὸ ἀνδραγάθημά της καὶ τὴν προβάλλουμε ὡς παράδειγμα γιὰ μίμηση. Ἦταν γνωστὴ καὶ ἡ Θεοδώρα, στὸν ἐκεῖ κόσμῳ ἀπὸ τὴ Ναύπακτο ὡς τὰ Γιάννινα, τὸ Βεράτιο, τὸ Δυρράχιο καὶ τὴν Αὐλώνα, τὴν Ἀχρίδα καὶ μέρος τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας, ποὺ ἦταν τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου.

Ἡ διαγωγή τοῦ Μιχαὴλ Β΄ Κομνηνοῦ Δούκα ἐπικρίθηκε αὐστηρότατα ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του. Ἡ ἀγανάκτηση τοῦ λαοῦ ὀλοένα φούντωνε. Ἡ πίεση μεγάλωνε κατὰ τῆς αὐλῆς τοῦ Μιχαὴλ. Ἡ Θεοδώρα ὅμως γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ ὑπεύθυνη γιὰ τὴν ἀναταραχὴ ἐνισχύοντας τάχα τὴν κατακραυγὴ τοῦ λαοῦ καὶ δυσκολεύοντας τὴ θέσιν τοῦ ἡγεμόνα συζύγου της καταφεύγει σ' ἓνα ἡσυχαστήριον, γιὰ νὰ προσευχηθεῖ, γιὰ νὰ ζήσει εἰρηνικά.

Ἡ Θεοδώρα, πραγματικὰ ἀγία, μάρτυρας χωρὶς μαρτύρια. Ἐπαναβρίσκει τὸν ἑαυτὸ της. Συζεῖ σὰ μιὰ ἀπλὴ μοναχὴ χωρὶς κουρὰ μαζί μὲ ἄλλες λίγες ἀδελφές πνευματικῆς γυναῖκες καὶ παρηγοριέται. Ὁ Θεὸς χύνει πλοῦσια τὴ χάριν του στὴν πονεμένη της ψυχὴ. Τώρα ἄλλες τὴν παρηγοροῦν καὶ τὴν παραστέκονται ὅπως κάποτε ἡ ἴδια ἀνακούφιζε ἑκατοντάδες ἀνθρώπους ἄνδρες καὶ γυναῖκες ὁδώνοντας τους στοῦ Θεοῦ τὸ δρόμο.

Ἐνῶ ἡ Θεοδώρα στὸ ἡσυχαστήρι τῆς Ξεκουράζεται ψυχικὰ προσευχόμενη, στὰ Γιάννινα, στὴν ἔδρα τοῦ Δεσποτάτου καὶ στὶς μεγάλες πόλεις Ξεσηκωμός! Ζητᾶ ὁ λαὸς μὲ διαδηλώσεις, μὲ βίαιες ἐνέργειες τὴν τιμωρία τῆς διεφθαρμένης γυναίκα, τὴν ἀπομάκρυνσὴ τῆς ἀπ' τὴν αὐλή καὶ τὴν ἐπιστροφή τῆς νόμιμης, τῆς προσφιλέστατης Αὐγούστας Θεοδώρας στὸ θρόνο τῆς. Ἄλλὰ ἐκτὸς τοῦ πολλοῦ κόσμου, καὶ οἱ πρῶχοντες, οἱ σύμβουλοι κι ἔμπιστοι συνεργάτες τοῦ Μιχαήλ, τοῦ ὑποδείχνουν τὴν ἀνάγκη ν' ἀπομακρύνει τὴν παρείσακτη γιὰ νὰ προληφθοῦν ἀδόκητα ἐπερχόμενα δεινὰ στὸ Δεσποτάτο του.

Πράγματι. Ἡ συμπαράσταση τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν καλὴ καὶ ἀξιαγάπητη κυρία τους Θεοδώρα ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά καὶ οἱ συμβουλάτορες μὲ τὴν ἐπιρροή τους ἀπ' τὴν ἄλλη, κάνουν τὸν Μιχαήλ νὰ συνέλθει. Ἔτσι ὁ Μιχαήλ διορθώνει τὸ σφάλμα του. Μετανοεῖ. Διώχνει ντροπιασμένη τὴν ἀδιάντροπη γυναίκα. Προσωπικὰ ζητεῖ συγγνώμη ἀπὸ τὴ Θεοδώρα καὶ τὴν παρακαλεῖ νὰ ἐπιστρέψει στὴ συζυγικὴ στέγη καὶ νὰ ξεχάσει τὰ ὅσα κακὰ μεσολάβησαν.

Ἀρχίζει ἔτσι μιὰ νέα περίοδος γιὰ τὸν Μιχαήλ καὶ τὴ Θεοδώρα. Ὅχι μόνο ἀρμονικῆς συμβίωσης καὶ ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ χριστιανικῆς δραστηριότητος. Ξαναρχίζει πάλι —πιὸ ἔντονα τώρα— μὲ τὴ συμμετοχὴ καὶ τοῦ Μιχαήλ, ἡ περίθαλψη τῶν φτωχῶν, ἡ μέριμνα γιὰ τοὺς ἀρρώστους, ἡ φροντίδα γιὰ τίς χῆρες καὶ ἡ προστασία γιὰ τοὺς ἐγκαταλειμμένους ὑπερήλικες. Τὰ ἀνάκτορα εἶχαν πάρει ὄψη ἰδρύματος ἀγαθοεργίας μὲ τὴν κινητοποίηση κι ἄλλων φιλανθρώπων.

Ἡ νέα τακτικὴ, ἡ συγκατάβαση καὶ χριστιανικὴ γενικὰ συμπεριφορὰ τῆς Θεοδώρας βοηθᾷ θετικά, ἄμεσα κι ἀποτελεσματικὰ στὴν ἀποκατάσταση τοῦ γοήτρου τοῦ ἡγεμόνα Μιχαήλ. Προβάλλεται τώρα ὁ δύσκολος κι ἰδιόρρυθμος ἄνθρωπος, ὡς καλὸς ἡγεμόνας. Ὁ σῶφρονας. Εἶναι πιὰ ὁ μετανοημένος καὶ συνεπὴς γιὰ τὴ μετάνοιά του, δεκτὸς ἀπὸ τὸ Θεὸ κι ἀγαπητὸς ἀπ' τὸ λαό.

Ὁ Μιχαήλ Ἄγγελος Κομνηνὸς Δούκας πέθανε τὸ ἔτος 1271, σὰν καλὸς χριστιανὸς «ἐν μετανοίᾳ». Σ' αὐτὸν ἀποδίδονται ἡ ἀνέγερση τῆς Παντάνασσας, τώρα κατερειπωμένης, ὁ ναὸς τῆς Βλαχέρνας, (τῆς τιμίας Ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου), κοντὰ στὸ ὁμώνυμο. Τὸ ναὸ αὐτὸ τὸν ἐπεσκεύασε, τὸν ἐμπλούτισε μὲ κτίσματα ἀξιόλογα καὶ μὲ στοιχεῖα ἱστορικὰ ποὺ σώζονται. Στὸν ναὸ τῆς Βλαχέρνας ὑπάρχουν

καὶ οἱ τάφοι τῶν δύο τέκνων τοῦ Μιχαήλ, τῶν Ἰωάννου καὶ Μιχαήλ. Ἐπίσης ἀπὸ τὸν Μιχαήλ Β' ἰδρύθηκε καὶ ὁ ναὸς Κάτω Παναγιά, ποῦ σήμερα λειτουργεῖ ὡς γυναικεία μονή.

Ὁ γιός, ὁ τρίτος κατὰ σειρά, τοῦ Μιχαήλ Β', ὁ Νικηφόρος τοῦ ἄφησε ὁ πατέρας του τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἠπείρου. Ὁ Νικηφόρος τὸ 1288 ἔκτισε τὸ ναὸ Παρηγορητίσσης, συνεχίζοντας τὴν παράδοση τῶν εὐσεβῶν γονέων του. Ἐνῶ στὴν Ἁγία Θεοδώρα ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς ἀνέγερσης πολλῶν κτισμάτων καὶ τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸν ὁποῖο καὶ ἡ Ἁγία τὸν μετέτρεψε, σὲ μοναστήρι γυναικεῖο, ὅπου καὶ μόνασε ἡ ἴδια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ συζύγου τῆς Μιχαήλ (1271).

Ἡ ἁγία Θεοδώρα, ὅταν ἐξορίσθηκε, κατὰ τὴν οικογενειακὴ τῆς περιπέτεια, εἶχε καταφύγει σ' ἓνα ἄσμημο ἡσυχαστήρι κοντὰ στὸ παλιὸ χωριὸ Πρέντιστα στὶς ὄχθες τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ, στὸ σημερινὸ Κορφοβούνι. Ἡ ἁγία κοιμήθηκε σὰν μοναχή. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μιχαήλ ἔζησε περὶ τὰ δέκα χρόνια στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ὁ θάνατός τῆς τοποθετεῖται στὰ 1280. Ἐνταφιάσθηκε κατὰ τὴν ἐπιθυμία τῆς ἐκεῖ ὅπου μόνασε. Ἐπιγραφές καὶ πλάκες μαρτυροῦν κι ἀναφέρουν πολλὰ στοιχεῖα. Οἱ πιστοὶ τῆς Ἄρτας, μετὰ τὸ θάνατο τῆς Ἁγίας, μετονόμασαν τὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σὲ ναὸ τῆς Ἁγίας Θεοδώρας καὶ τιμοῦν μὲ πολλὴ εὐλάβεια τὴ μνήμη τῆς ὁσίας Θεοδώρας. Ἡ μνήμη τῆς γιορτάζεται στὶς 11 Μαρτίου ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίᾳ μας.

Ἡ γεμάτη περιπέτειες καὶ ἐμπειρίες πικρὲς ζωὴ τῆς εὐγενικῆς ὁσίας Θεοδώρας, εὐγενικῆς κατὰ τὴν καταγωγὴ καὶ τὴν ψυχὴ, παραμένει ἓνα λαμπρὸ ὑπόδειγμα τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἔργου ποῦ ἐπιτελεῖ ἡ θεία χάρις. Μὲ τὸ δίκιο τους οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἠπείρου καὶ εἰδικότερα τῆς Ἄρτας καὶ τῶν περιχώρων τῆς καθὼς καὶ οἱ πιστοὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος παραδειγματίζονται ἀπὸ τὴν πλοῦσια σὲ διδάγματα ζωὴ τῆς ὁσίας.

Ἡ ἰ. Μητρόπολις τῆς Ἄρτας δίνει ἰδιαιτερο πανηγυρικὸ τόνο κάθε χρόνο στὴ γιορτὴ τῆς τοπικῆς τῆς ἁγίας καὶ τιμᾶ ξέχωρα τὴ μνήμη τῆς καὶ τὴ λάρνακα ὅπου φυλάγονται μὲ περίσσια εὐλάβεια τὰ ἱερὰ λείψανα τῆς ὁσίας Θεοδώρας τῆς ἠγεμονίδας.

Η ΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ

«Τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά,
ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυ-
ρωμάτων» (Β' Κορ. ι', 4).

1. Ὁ κόσμος ὡς ἔπαλξις ἀγῶνος ὑ-
πὲρ Χριστοῦ.

Μέσα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, εἰς τὴν παραστρατημένην καὶ διεφθαρμένην αὐτὴν κοινωνίαν, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἐδημιούργησεν ἐπὶ τῆς γῆς μὲ τούς ἰδικούς του νόμους καὶ τὰς ἰδικὰς του ἀρχὰς ἦλθε κάποτε καὶ ἔζησε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεός. «Ἦλθε καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς Υἱοῦ. Ἐπεσκέφατο ἡμᾶς μορφὴν δούλου λαθῶν, γεννηθεὶς ἐκ γυναικός, γενόμενος ὑπὸ Νόμον, ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας καὶ περὶ ἀμαρτίας κατέκρινε τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί» (Ρωμ. η', 3). Διὰ τὸ ἔπραξεν αὐτὸ ὁ Θεός; Ἰνα ἡ Θεία ἐν Χριστῷ φύσις καθαγιασῇ τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, ἀπαλείψῃ τὸ ἀξιόποιον τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος καὶ ὁδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν σφαῖραν τῆς Χάριτος, εἰς μίαν ἐντελῶς νέαν ζωὴν, ριζικῶς διάφορον τῆς προτέρας ἀναστροφῆς. Ἦλθε νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἠθικὴν τοῦ Νόμου μὲ τὴν ἠθικὴν τοῦ Εὐαγγελίου Του. Ἦλθε νὰ θεραπεύσῃ τὸ ἀσθενὲς καὶ νὰ ἀνορθώσῃ τὸ πεπτωκός. Δὲν ἦλθε νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς «ἐν μοιχείᾳ κατελιγμένης γυναικός» (Ἰωάν. η', 3) ἔχομεν σαφῆ τὴν σύγκρουσιν καὶ τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῆς ἠθικῆς τοῦ Νόμου καὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ Νόμος ἀπῆτει τὸν λιθοβολισμὸν τῆς ἀμαρτωλῆς καὶ τοῦτο ἦτο τὸ ἠθικὸν καθῆκον τῶν ἐκτελεστῶν τοῦ Νόμου. Ὁ Κύριος γνωρίζει, τί ἐν προκειμένῳ ἐντέλλεται ὁ Νόμος. Καταδικάζει βεβαίως καὶ τὴν πράξιν, δι' ἣν κατηγορεῖται ἡ γυνή. Θέτει ὅμως τοὺς ἐκτελεστὰς τοῦ Νόμου ἐνώπιον ἐνός ἠθικοῦ προβλήματος, ἐνός προβλήματος συνειδήσεως: «Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος θαλέτω λίθον ἐπ' αὐτὴν» (Ἰωάν. η', 7). Καὶ ὅταν οἱ πάντες, «ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι», ἀπεχώρησαν ἐγκαταλείψαντες μόνον τὸν Ἰησοῦν μετὰ τῆς κατηγορουμένης γυναικός, ἀκούεται ἡ ἐτυμηγορία τῆς ἠθικῆς τοῦ Εὐαγγελίου: «πορεύου καὶ μηκέτι ἀμάρτανε».

Ἡ ἀπειρος ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀποτελεῖ τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς ἠθικῆς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν Καινὴν ἐντολήν, ἣτις εἰσάγεται διὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον. Ἐκτὸς τῆς

Ο ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΑΔΑ *

ε) Ἡ διακοπὴ τῆς μοναστικῆς παραδόσεως.

Ὅπως τόχουμε τονίσει καὶ ἄλλοτε, στὴν Ἐκκλησίᾳ μας ἔσπασε ἡ μοναστικὴ παράδοσι τῆς Ὁρθοδοξίας, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν σημερινὴ κρίσι στὸ μοναχισμό. Ἡ πολυχρόνια δουλεία διέκοψε τὴν παράδοσι καὶ περιώρισε σὲ ἐλάχιστα δεδομένα τὸν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 269 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 τεύχους.

ἠθικῆς ταύτης κινούμενος ὁ Χριστιανὸς ἐν τῷ κόσμῳ, ὀφείλει νὰ ἀπέχη νὰ κρίνῃ καὶ νὰ καταδικάζῃ τὸν πλησίον του. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπαιτεῖ τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν συγγνώμην ἔναντι τῶν ἁμαρτωλῶν. Οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἰκανὸν καὶ τέλειον καὶ καταδικάζῃ τοὺς ἄλλους ὡς ἁμαρτωλοὺς. Ἀντιθέτως, ἀπαίτησις τοῦ Εὐαγγελικοῦ Νόμου εἶναι, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἀγωνισθῇ καὶ ὑποστῇ καὶ τὰς πλέον ὀδυνηρὰς θυσίας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὅστις «καίται ἐν τῷ πονηρῷ». Ἡ προσπάθεια τοῦ Χριστιανοῦ καὶ ὁ ἀγὼν αὐτοῦ εἶναι, ὅπως κατανικήσῃ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀδυναμίας διὰ νὰ λυτρωθῇ καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· «ἐπεὶ ὀφείλετε ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελεθῆναι». (Α' Κορ. ε', 11). Ἡ προσκόλλησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ δημιουργία δεσμῶν καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν ἐπίγειον βίον καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου ἀποτελοῦν ἦτταν καὶ ἄρησις τοῦ Χριστοῦ.

Ἐφ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης σύρεται εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἕνεκα τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ἐπηρείας τοῦ πονηροῦ, ὁ ἀγὼν τοῦ Χριστιανοῦ προσλαμβάνει τὰς διαστάσεις μιᾶς πάλης ἀδυσωπήτου, ἄνευ ἐνεχειρίας ἐκ τῆς ἐκδόσεως, τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία ἢ ὁ θάνατός του. Εἰς ἓνα τοιοῦτον ἀγῶνα ὁ Χριστιανὸς ἔχει ἀνάγκην, ὄχι μόνον τῶν ἰδικῶν του ἐφοδίων, ἀλλὰ τῆς ἐνδυναμώσεώς του καὶ ἐπικουρίας του ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου. Διότι, ὡς ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐπιθεβαίει, «οὐκ ἔστιν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις» (Ἐφ. στ', 12).

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

προορισμό τῶν μονῶν μας. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσι δὲν ἐφαρμόσθηκε οὔτε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ἐκκλησίας, οὔτε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Πολιτείας ἓνα μελετημένο σχέδιο γιὰ τὴν ἐπανασύνδεσι τοῦ νεωτέρου μοναχισμοῦ μας μ' αὐτὴ τὴν παράδοσι. Στὰ νεώτερα χρόνια εἰπώθησαν πολλὰ λόγια πάνω στὸ σημεῖο αὐτὸ χωρὶς ὅμως νὰ ὑπάρξῃ ἀποτέλεσμα. Ἔτσι καὶ σήμερα ἐξακολουθεῖ τόσο ἡ Ἐκκλησία ὅσο καὶ ἡ Πολιτεία — πού βέβαια δὲν τῆς πέφτει λόγος γιὰ τὸ θέμα τοῦτο — νὰ μὴ ἔχουν κατορθώσῃ στὸ σημεῖο αὐτὸ πολλὰ πράγματα. Εἶναι τόσο δύσκολο νὰ ἀλλάξῃ κανεὶς καταστάσεις διαμορφωμένες ἐπὶ αἰῶνες ὀλοκληρους. Τὸ γεγονός αὐτὸ δίνει τὴν ἐντύπωσι τῆς ἐλλείψεως σοβαρότητος πάνω στὰ θέματα τοῦ μοναχισμοῦ, καθὼς καὶ τὶς δυνατότητες αὐτοσχεδιασμοῦ σὲ διαφόρους, πού, θέλοντας νὰ ἐπαναφέρουν τὸν μοναχισμό στὴν ἀρχικὴ του παράδοσι, δοκιμάζουν σχήματα καὶ πλαίσια, γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὁποίων δὲν εἴμαστε βέβαιοι.

στ) Ἡ ἀποσύνδεσις τοῦ μοναχισμοῦ ἀπὸ τὴν ἱεραποστολή.

Τὸ αἴτιο αὐτὸ ἔχει περισσότερο σχέσι μὲ τὸν λαὸ καὶ λιγώτερο μὲ τοὺς μοναχοὺς. Στὰ μάτια τοῦ λαοῦ μας ὁ ἀπράγμων βίος τῶν μοναχῶν δὲν βαθμολογεῖται ἐπάξια. Ἐνῶ ἡ ἱεραποστολικὴ δραστηριότητα τῶν μοναχῶν καταξιώνει στὴ λαϊκὴ συνείδησι τὴν ὑπαρξί τους. Παρὰ ταῦτα τὸ δίδαγμα τῆς πείρας εἶναι πὼς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς καὶ μάλιστα τὶς μοναχὲς δὲν ἀναπαύονται στὴν ἱεραποστολή. Προτιμοῦν τὴν ἡσυχία καὶ τὴ μόνωσι. Καὶ βέβαια κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ πὼς βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν παράδοσι ἔτσι σκεπτόμενοι. Ὡστόσο ἡ ἀποσύνδεσι τοῦ μοναχισμοῦ μας ἀπὸ τὴν ἱεραποστολή τοῦ ἀφαιρεῖ κάποια ἐξωτερικὴ λάμψι, πού θὰ γινόταν πόλος ἔλξεως γιὰ πολλοὺς νέους, πού θὰ εἶχαν ἔντονα ἱεραποστολικά ἰδεώδη. Ἡ ἀπασχόλησις τῶν μοναχῶν σὲ ἐκκλησιαστικὰ ἱεραποστολικά ἔργα, ἐκτὸς τοῦ ὅτι συμβάλλει πολύτιμα στὴν ἐπέκτασι τῆς

βασιλείας τοῦ Θεοῦ, συνιστᾷ καὶ ἓνα σπουδαῖο παράγοντα προβολῆς τοῦ μοναχισμοῦ, μέσα στοῦ σύγχρονο κόσμου, πού ἐνῶ δὲν ξέρει νὰ ἐκτιμᾷ ὅσο πρέπει τὴ ζωὴ τῆς θεωρίας, ἐντυπωσιάζεται ἀφάνταστα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς πράξεως. Στὸ Α΄ Συνέδριο τῶν μοναστικῶν παραγόντων τονίσθηκε ἡ ἀναγκαιότητα αὐτῆς τῆς ἐνασχολήσεως, ὑπὸ τὸν ὄρο πὼς αὐτὸ θὰ γίνεται μὲ τὴ θέλησι τῶν μοναχῶν καὶ τὴν ἄδεια τοῦ Ἡγουμένου. «Ἡ ἐργασία — ἐλέχθη τότε — πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τρόπον μὴ ἀναιροῦντα τὸν μοναστικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀναλαμβάνοντος τὴν ἐργασίαν μοναχοῦ καὶ μὴ ταράσσοντα ἢ κωλύοντα τὴν ζωὴν τῆς ἀδελφότητος. Αἱ ἱεραὶ Μοναὶ πρέπει εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ νὰ νοιώθουν ἀσφάλειαν, διὰ νὰ προχωρήσουν ἀφόβως εἰς τοιαῦτα ἔργα καὶ τότε θὰ τὸ ἐπιτελέσουν τὸ ἔργον αὐτό, διότι ἡ ἐκχειλιζουσα χάρις τοῦ Πνεύματος θὰ ἀναζητηθῆ ὡς ποταμὸς νὰ ρεύσῃ ἐκ τῆς κοιλίας πρὸς τὰ ἔξω, ἱκανοποιούσα τὰς ψυχὰς τῶν μοναχῶν, προσελκύουσα καὶ ἐτέρας»).

Συμφωνοῦμε πὼς ἡ ἱεραποστολὴ δὲν εἶναι σκοπὸς τοῦ ἀφιερωμένου βίου. Ὅμως πιστεύουμε πὼς ὁ συνδυασμὸς ἱεραποστολῆς καὶ ἀφιερώσεως, ἰδιαίτερα στὶς ἡμέρες μας, εἶναι ὅ,τι καλύτερο μπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ ὁ μοναχισμὸς μας, γιὰ νὰ διαλύσῃ παρεξηγήσεις καὶ γιὰ νὰ προσφέρῃ θετικὰς ὑπηρεσίας στὸν συνάνθρωπο. Ὅταν αὐτὸ κατανοηθῆ πλήρως καὶ πληθυνθοῦν οἱ ἐλαχιστότατες μοναστικὰς ἀδελφότητες πού σήμερον ἀσκοῦν καὶ ἱεραποστολή, τότε μπορούμε νὰ ἐλπίζουμε σὲ μιὰ ἀλλαγὴ στοῦ γενικώτερου κλίμα πού ἀφορᾷ στὸν μοναχισμό, μὲ ἐπιπτώσεις στὸν ὅλο θεσμό. Χωρὶς νὰ εἴμαστε ἀπόλυτοι, πιστεύουμε πὼς καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μπορούν νὰ σωθοῦν οἱ ψυχὲς τῶν ἀφιερωμένων καθὼς καὶ πολλῶν ἄλλων πού θὰ βρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασί των.

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

Ποιμαντικά θέματα

Η ΑΠΑΤΗ ΤΗΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ

Ὁ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς προτρέπει τοὺς παραλήπτας αὐτῆς νὰ ἀγωνίζωνται οὕτως ὥστε νὰ μὴ σκληρυνθοῦν διὰ τῆς ἀπάτης τῆς ἀμαρτίας. «Παρακαλεῖτε ἑαυτοὺς καθ' ἐκάστην ἡμέραν. . . ἵνα μὴ σκληρυνθῆ ἐξ ὑμῶν τις ἀπάτη τῆς ἀμαρτίας» (3, 13).

Ὁ ποιμὴν, ὡς πνευματικὸς ἡγέτης καὶ ὁδηγητὴς τοῦ ποιμαινομένου εἰς τὰ μονοπάτια τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὴν πονηρὰν διαγωγὴν τῆς ἀμαρτίας. Ἡ ἀμαρτία ἀπατᾷ τὸν χριστιανόν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ χριστιανός, πράττων τὴν ἀμαρτίαν, δὲν ἔχει πολλάκις αἰσθησιν αὐτῆς. Οὕτως αὐταπατάται. Νομίζει, εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὅτι πράττει τὸ καλὸν ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα ἀμαρτάνει. Συμβαίνει δὲ ὄχι μόνον ἀρχάριοι εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν ἀλλὰ καὶ προχωρημένοι εἰς τὴν πίστιν χριστιανοὶ νὰ μὴ ἔχουν πάντοτε ἐπίγνωσιν τῶν κινήτρων τῆς συμπεριφορᾶς των. Στεροῦνται αὐτογνωσίας καὶ ἐπομένως οἰκοδομοῦν τὴν πνευματικὴν των ζωὴν ἐπὶ τῆς ἀπάτης τῆς ἀμαρτίας. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐξηγεῖ πειστικῶς τὴν ἀκαρπίαν πολλῶν χριστιανῶν, τὴν ἔλλειψιν ἀγωνιστικοῦ φρονήματος καὶ τὴν ὑπερίσχυσιν φαινομένων ὑποκριτικῆς εὐσεβείας ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ τῶν πραγμάτων ὑποχρεώνει τὸν ποιμένα νὰ ἐντείνῃ τὰς προσπάθειάς του πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀπαραιτήτου καταρτίσεως εἰς θέματα καὶ προβλήματα ψυχογνωσίας. Διότι, ἐὰν οὗτος εἶναι γνώστης τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου, δύναται νὰ βοηθήσῃ τὸν ποιμαινόμενον νὰ μελετᾷ καὶ νὰ γνωρίζῃ ὀλονέν καὶ βαθύτερον τὸν ἑαυτόν του. Ἡ αὐτογνωσία δὲ αὐτὴ θὰ διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τελευταίου καὶ θὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἱκανὸν νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀπάτην τῆς ἀμαρτίας.

Πολλοὶ χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι προσέχουν κυρίως τὴν ἑξωτερικὴν εὐσέθειαν, δηλ. τὰ ἔργα καὶ ὅ,τι φαίνεται εἰς τὴν συμπεριφορὰν των, δὲν δίδουν τὴν πρέπουσαν σημασίαν εἰς τὴν ποιότητα καὶ τὴν κίνησιν τῶν λογισμῶν των. Ἐπειδὴ οἱ λογισμοὶ δὲν φαίνονται, πολλοὶ χριστιανοὶ νομίζουν, ὅτι ἔχουν μικρὰν ἢ δευτερεύουσαν σημασίαν διὰ τὴν πνευματικὴν των ζωὴν. Ἄλλ' ἢ ἀπάτη τῆς ἁμαρτίας ἀρχίζει ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν διαλόγου τοῦ νοῦ μετὰ τῶν λογισμῶν. Ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἐξοικειωμένος μὲ τὸν διάλογον τοῦτον, ταυτίζεται κατ' οὐσίαν μὲ τοὺς ἀπατηλοὺς λογισμοὺς τῆς ἁμαρτίας καὶ οὕτω τυφλοῦται πνευματικῶς. Ὁ ὄσιος Μάρκος παρατηρεῖ σχετικῶς «Ἐκεῖνος ποῦ δουλικῶς ἀκολουθεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς λογισμοὺς του, ἐκτυφλοῦται ὑπ' αὐτῶν. Καὶ τὰς μὲν ἁμαρτίας, εἰς τὰς ὁποίας ἐξωθοῦν οἱ λογισμοί, βλέπει, τὰς αἰτίας ὅμως τῶν ἁμαρτιῶν του, ποῦ εἶναι οἱ λογισμοὶ δὲν δύναται νὰ ἴδῃ, λόγῳ τῆς τυφλώσεως»¹. Ὁ χριστιανὸς βλέπει τὴν ἁμαρτίαν πολλάκις, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀντιληφθῇ πάντοτε τὴν αἰτίαν τῆς ἁμαρτίας, τοὺς λογισμοὺς!

Ὁ ἀνθρωπογνώστης ποιμὴν ἀντιλαμβάνεται εὐχερῶς, ὅτι ἡ πνευματικὴ καθοδήγησις τοῦ ποιμαινομένου πρέπει νὰ ἀποσκοπῇ εἰς τὴν ἀποσαφήνισιν τῶν ὑποκειμενικῶν βιωμάτων καὶ καταστάσεων αὐτοῦ. Ὁ ποιμαινόμενος πρέπει νὰ γνωρίζῃ ποῖος εἶναι καὶ ποῖα εἶναι τὰ κίνητρα τῆς συμπεριφορᾶς του, κατὰ τὰς σχέσεις του μὲ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἐὰν εἶναι κάτοχος μιᾶς τοιαύτης, συνεχῶς προαγομένης, αὐτογνωσίας, δὲν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὸν ἀπατᾷ εὐκόλως ἡ ἁμαρτία. Διότι ἡ ἀπάτη τῆς ἁμαρτίας δεσπόζει εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι στεροῦνται αὐτογνωσίας. Οὕτω ἡ αὐτογνωσία, ὑπὸ τοὺς ὄρους πάντοτε τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀποκαλύπτει τὴν ἀπάτην τῆς ἁμαρτίας. Τὸ γεγονός τοῦτο ὑπογραμμίζει βασικὸν στόχον τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας.

I. K.

1. Τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Μάρκου τοῦ Ἀσκητοῦ, τὰ 200 κεφάλαια περὶ πνευματικοῦ νόμου. Εἰσαγωγή—μετάφρασις ὑπὸ Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 37.

ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ*

4. Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ

Κατὰ τὸν Χρυσόστομο ἡ ἐξουσία καὶ φυσικὰ καὶ ἡ Πολιτεία, ἐμφανίζεται μετὰ τὴν πτώσι σὰν συνέπεια τῆς ἁμαρτίας. Μέσα στὸν παράδεισο ὑπῆρχε ἄρμονία καὶ ὁμοτιμία. Ἡ ὑποταγὴ τοῦ θελήματος τοῦ ἀνθρώπου στὸ κακὸ ὠδήγησε στὶς ποικίλες μορφές δουλείας. (48, 1038. Πρβλ. 54, 599). Πρῶτη μορφή ἐξουσίας — δουλείας εἶναι ἐκείνη τοῦ ἀνδρα ἐπάνω στὴ γυναῖκα. Ἡ ἁμαρτία κατέστρεψε τὴν φυσικὴ ἰσοτιμία καὶ ἔφερε τὴν ὑποταγὴ. Ἔτσι ὁ ἓνας ὑποτάσσει τὸν ἄλλον. Ὁ ἰσχυρότερος ὑποτάσσει τὸν ἀσθενέστερο (ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ δουλεία). Ἄρα ὁ ἄνθρωπος ζῆ μετὰ τὴν πτώσι σὲ μιὰ κοινωνία ἀνισότητος καὶ δουλείας. Καὶ μόνο μὲ τὴν ἀγιότητα — τὴν ἀρετὴ — ἐπιτυγχάνει τὴν ὑπέρβασι τῆς καταστάσεως αὐτῆς (ΕΠ. 54, 601) («Κὰν αἰχμάλωτος ἢ τις, κὰν δοῦλος, κὰν ξένος, κὰν ἐπὶ ἀλλοτρίας διατρίβῃ γῆς καὶ τὴν ἀρετὴν ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ, πάντων βασιλέων βασιλικώτερος ἔσται»).

Ὁ Θεός, στὴν ἀγάπη του γιὰ τὸν ἄνθρωπο, χρησιμοποιεῖ καὶ τὰ προϊόντα τῆς ἁμαρτίας γιὰ σωτηρία (ΕΠ. 61, 291). Ἔτσι ἐξηγεῖται ὁ λόγος τοῦ Παύλου «οὐκ ἔστιν ἐξουσία, εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ». (Ρωμ. 13, 1 — ΕΠ. 54, 597). Ἡ πολιτεία στὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ παίζει ρόλο σωστικόν. Ἔτσι ἐρμηνεύει ὁ Χρυσόστομος τὶς ἐπίμαχες θέσεις τοῦ Παύλου γύρω ἀπὸ τὴν Θεολογία τῆς ἐξουσίας, ποὺ ἀναπτύσσει ἐρμηνεύοντας τὸ 13ο κεφ. τῆς πρὸς Ρωμαίους. Ἡ ἐξουσία σὰν θεσμὸς προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ προφυλάσσει ἀπὸ τὴν ἀναρχία καὶ τὴν ἀκυβερνησία, ποὺ εἶναι τὰ μεγαλύτερα κακά. (ΕΠ. 63, 231). Χωρὶς τὴν ἐξουσία θὰ ἐπικρατοῦσε ὁ νόμος τῆς ζούγκλας («ἵνα μὴ ὡς ἰχθεῖς καταπίνωμεν ἀλλήλους», ΕΠ. 54, 596). Βέβαια, διευκρινίζει ὅτι ὁ λόγος τοῦ Παύλου γιὰ ὑποταγὴ δὲν ἀναφέρεται στὰ πρόσωπα, ἀλλὰ στὸ θεσμό. Διαφορετικὰ ἰσχύει πάντα τὸ «πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις». Αὐτὸν ἄλλωστε τὸν θεῖον νόμον τὸν ἐφήρμοσε σ' ὅλη τὴ ζωὴ του. Τότε ὁ ἄρχοντας εἶναι σεβαστός, ὅταν ζητῆ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν εἶναι ἄγρυπνος γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὴν προστασία τοῦ λαοῦ.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 230 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 7-8 τεύχους.

Διότι «ἄρχοντας μὴδὲν τοὺς ἀρχομένους ὠφελούντος, μὴδὲν ἀθλιώτερον» (60, 74. 63, 232)! Ὑποτασσόμενος κανεῖς ὑπ' αὐτὴ τὴν προϋπόθεσι στὴν ἐξουσία «οὐκ ἄρχουσιν ὑποτάσσεται, ἀλλὰ τῷ Θεῷ» (ΕΠ. 60, 613-14).

Συνεχίζοντας ὁμοῦς τὴν ἐρμηνεῖαν τῶν λόγων τοῦ Παύλου ὁ Χρυσόστομος, κάνει ἕνα σημαντικὸ γιὰ μᾶς ὑπαινιγμὸ, πῶς ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου οὐσιαστικὰ ἀναφέρεται στὴν χριστιανικὴ ἐξουσία καὶ ὄχι στὴν ἄθεη ρωμαϊκὴ ἀρχή. «Ποιεῖ δὲ τοῦτο δεικνὺς ὡς οὐκ ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς κοινῆς Πολιτείας ὁ Χριστὸς τοὺς παρ' αὐτοῦ νόμους εἰσήγαγεν, ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει θελτίονι καὶ παιδεύων μὴ περιττοὺς ἀναδέχεσθαι πολέμους καὶ ἀνοήτους». Συνεχίζει δέ: «καὶ γὰρ πολὺς περιεφέρετο λόγος τότε, ἐπὶ στάσει καὶ καινοτομίᾳ διαβάλλων τοὺς ἀποστόλους καὶ ὡς ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν κοινῶν νόμων καὶ ποιούντας καὶ λέγοντας. Ὅταν οὖν δεῖξῃς τὸν κοινὸν ἡμῶν Δεσπότην τοῦτο παρεγγυῶντα τοῖς αὐτοῦ πᾶσι, καὶ τῶν διαβαλλόντων ὡς νεωτεροποιῶν ἀπορράψεις τὰ στόματα καὶ μετὰ πλείονος τῆς παρρησίας ὑπὲρ τῆς ἀληθείας διαλέξῃ δογμάτων». (ΕΠ. 60, 616). Καταλήγει δὲ ὡς ἐξῆς: «Εἰ γὰρ Ἑλλήνων (εἰδωλολατρῶν) ὄντων τότε τῶν ἀρχόντων ταῦτα ἐνομοθέτησε, πολλῷ μᾶλλον νῦν ἐπὶ τῶν πιστῶν γίνεσθαι χρῆ» (ΕΠ. 60, 618). Τὰ λόγια αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν δικλεῖδα γιὰ τὴν κατανοήσι τῆς σκέψεως τοῦ Χρυσοστόμου σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἐξουσίας - Πολιτείας.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Χρυσοστόμου βρῖσκει τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἀσφυκτιᾷ κάτω ἀπὸ τὸ σφιχταγκάλισμα τῆς Πολιτείας, συνεπεία τῶν «καλῶν» σχέσεων μαζὶ τῆς ἀπὸ τὸ 313 κ.ἔ. (Ἡ Κωνσταντινείος ἐποχὴ συνεχίζεται, ὅπως καὶ ὁ λεγόμενος «πειρασμὸς τοῦ Εὐσεβίου». Τὸ ξάφνιασμα δηλ. τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸ σταμάτημα τῶν διωγμῶν καὶ τὴν ἀνάδειξί τῆς σὲ εὐνοουμένη τοῦ Καίσαρος). Ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτορας περιβάλλεται μαγδύα χριστιανικῶ, μαζὶ μὲ ὅλο τὸ μηχανισμὸ τοῦ Κράτους, ποὺ παίρνει τὴ θέσι τῶν ἐπτὰ διακόνων στὸ κοινωνικὸ πολιτικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι ὁ Χρυσόστομος βλέπει τὴν ὑπάρχουσα ἐξουσία σὰν χριστιανικὴ. Γιατὶ κατὰ τεκμήριον ἦταν τέτοια. Ἔτσι τοῦλάχιστο διεκλήρυττε! Ἡ δικὴ μας πείρα, ποὺ ξεπερνᾷ ἐκεῖνη τοῦ Χρυσοστόμου κατὰ 1600 χρόνια, μᾶς βοηθεῖ νὰ δοῦμε τὰ πράγματα διαφορετικὰ. Μὴ ζητοῦμε ὁμοῦς τὸ ἴδιο νὰ κάμῃ καὶ ὁ Χρυσόστομος. Ἦταν καὶ αὐτὸς τέκνο τῆς ἐποχῆς του!

Εἶναι πρὸς τιμὴν του, ὁμοῦς, ὅπως καὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ὅτι κράτησαν τόσο ἀξιοπρεπῆ στάσι ἀπέναντι στὴν (κατὰ κανόνα καπηλευομένην τὸν Χριστιανισμὸ) Πολιτεία. Οὐσιαστικὸ εἶναι ὁμοῦς ὅτι

θέλει τὴν ἐξουσία χριστιανική, πρᾶγμα ποῦ δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ διακηρύττῃ ὅτι οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν τὴν κατάληψί της. Δὲν νοιώθει ὅμως σὰν πολιτικὸς ἀρχηγός, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ προτείνῃ κάποιο ἄλλο πολιτικὸ σχῆμα. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ξεχνᾶμε πὼς ἀκόμη κυριαρχοῦσαν οἱ ἐσχατολογικὲς ἰδέες καὶ ὅτι ἡ μορφή τοῦ κράτους ἦταν κάτι τὸ δεδομένο, στὸ ὁποῖο μάλιστα χριστιανὸς ἐπίσκοπος ὁ Εὐσέβιος, ἔδωσε χριστιανικὸ - ἱερατικὸ χαρακτήρα. (Πρβλ. «Ἐπίσκοπος τῶν ἐκτός»). Τὸν Χρυσόστομο ἀπασχολοῦσε ἡ προϊοῦσα ἐκκοσμίκευσις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ Κράτος ἦταν θεωρητικὰ στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας — μιὰ κατάστασις ποῦ συνεχίζεται θεωρητικὰ μέχρι σήμερα. Μιὰ ριζικὴ, λοιπόν, δομικὴ ἀλλαγὴ δὲν μποροῦσε νὰ διανοηθῆ. Τὸ πρόβλημα γι' αὐτὸν περιωρίζετο στὰ πρόσωπα, στὴν συμφωνία τους μὲ τὸ θεῖο θέλημα. Γιὰ μᾶς, λοιπόν, σήμερα εἶναι ἀρκετὸ πὼς ὁ Χρυσόστομος, ὅπως καὶ ἄλλοι Πατέρες, θέλουν τοὺς ἄρχοντες ὑποταγαμένους στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ σ υ ν ε π ὼ ς χ ρ ι σ τ ι α ν ο ῦ ς (60, 613). Ἡ ἰδεώδης κατ' αὐτὸν κατάστασις εἶναι ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι νὰ ὑποτάσσωνται στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ μορφή τοῦ πολιτεύματος, ποῦ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσι αὐτὴ ἀποκτᾶ τεχνικὴ μόνον σημασία (ΕΠ. 57, 279). Ἡ ἐπέκτασις μάλιστα τῆς Ἐκκλησίας σὰν Βασιλείας τοῦ Θεοῦ θὰ ὀδηγήσῃ στὴν μεταμόρφωσι τοῦ κόσμου, μέσα στὸν ὁποῖον ὅμως ἡ ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ, λόγῳ τῆς ἁμαρτίας, κάτω καὶ ἀπὸ τὴν πιὸ ἰδεώδη πολιτικὴν κατάστασι, δὲν παύει νὰ εἶναι ἕνας σταυρός (ΕΠ. 61, 645. 62, 275 ἔ. κλπ.). Στὴν πίστι του στὴν ἀναγεννητικὴ αὐτὴ δύναμι τῆς Ἐκκλησίας θεμελιώνονται καὶ ὅλες οἱ μεταρρυθμιστικὲς προσπάθειές του στὰ ἐκκλησιαστικά... (βλ. BAUR II, 51 ἔ.). Μιὰ Ἐκκλησία μὲ σάπια μέσα της στοιχεῖα δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἀναγεννήσῃ τὴν κοινωνία καὶ νὰ εἶναι τὸ φῶς καὶ τὸ ἀλάτι τῆς γῆς!

Μετὰ τὴν ἐξουσία ἀξίζει ὅμως νὰ δοῦμε τὴν θέσι τοῦ ἱ. Χρυσόστομου καὶ στὸ κοινωνικὸ πρόβλημα.

(Συνεχίζεται)

Πρωτοπρ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ

ΩΣ ΜΕΣΟΝ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΝ ΑΓΩΓΗΝ

ΚΑΙ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΙΝ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ*

II. Προϋποθέσεις μιᾶς ποιμαντικῆς συνομιλίας.

Τὸ ἔργον τῆς «παρακλήσεως» καὶ καθοδηγήσεως τῶν κρατούμενων ἐπιτελεῖ ὁ ἱερεὺς μὲ ἰδιαιτέρας ἐπαφὰς καὶ ποιμαντικὰς συνομιλίας. Ἡ ἰδιομορφία ἐκάστης ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τὰ ἰδιαίτερα προβλήματα, τὰ ὁποῖα τὴν ἀπασχολοῦν, ἐπιβάλλουν τὴν κατ' ἰδίαν ἐπαφήν καὶ συνομιλίαν. Τὸ ἐνισχυτικὸν καὶ παραμυθητικὸν ἀποτέλεσμα τῆς κατ' ἰδίαν ποιμαντικῆς συνομιλίας καὶ ἐπαφῆς ἐν τῇ φυλακῇ δύναται κανεὶς ν' ἀντιληφθῆ, ὅταν λάβῃ ὑπ' ὄψιν του εἰς πόσῃν μόνωσιν, ἐρήμωσιν, μελαγχολίαν καὶ ἀπελπισίαν ζῆ ὁ κρατούμενος ἐπὶ πολλὰς ὥρας τὴν ἡμέραν. Ἐπιζητεῖ τότε καὶ νοσταλαγεῖ μίαν ἀνθρωπίνην παρουσίαν, διὰ νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὰ προβλήματατά του, νὰ εὑρῇ λύσιν δι' αὐτὰ καὶ νὰ αἰσθανθῆ ὑποστήριξιν καὶ παρηγορίαν.

Ὡς ἐκ τούτου προέχει ποιμαντικῶς ὁ ἱερεὺς καὶ οἱ συνεργάται του νὰ δημιουργήσουν τὸ κατάλληλον ἐκεῖνο κλίμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν κρατούμενον ἄνεσιν κατὰ τὴν συνομιλίαν. Ἐὰν ὁ ἱερεὺς θέλῃ ἀποτελεσματικῶς νὰ ἐργασθῆ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ τὰς ποιμαντικὰς συνομιλίας ἐπιτυχῶς νὰ κατευθύνῃ, πέραν τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ καὶ μυστηριακοῦ χαρακτῆρος τῶν κατ' ἰδίαν ἐπαφῶν καὶ συνομιλιῶν — διότι ἄνευ τούτου καταντοῦν αἱ ἐπαφαὶ αὐταὶ ἐν εἶδος παιδαγωγικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων ἄνευ λυτρωτικῆς ἀξίας— πρέπει νὰ λάβῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν του καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ βασικὰ ψυχολογικὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης ἐπικοινωνίας.

Τὸ πρόβλημα τοῦτο τῆς ἀνθρωπίνης ἐπικοινωνίας ἀπησχόλησε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Εἰς τοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους ἕνας Φαραώ, ἐπιθυμῶν νὰ ἐρευνήσῃ τὸ μέσον τῆς ἀν-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 272 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 τεύχους.

θρωπίνης επικοινωνίας, τὴν ἀρχέγονον γλῶσσαν, ἀπεμόνωσε μερικὰ θρέψη καὶ ἀπηγόρευσε αὐστηρῶς νὰ ὀμιλοῦν εἰς αὐτὰ. Ἡ ἀποστέρησις τῆς ὀμιλίας εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀποθάνουν ἔλα τὰ θρέψη. Τὸ ἴδιον πείραμα ἔκαμε πολλοὺς αἰῶνας ἀργότερον καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερίκος ὁ Β' εἰς τὴν Σικελίαν. Οὗτος ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς ἕνα ἀριθμὸν Τροφῶν νὰ μὴ ὀμιλοῦν εἰς τὰ θρέψη. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο τὸ αὐτό. Ὅλα τὰ θρέψη ἀπέθανον.

Τοὺς λόγους γνωρίζομεν ἡμεῖς σήμερον. Πρῶτος ὁ René Spitz ἐπεβεβαίωσε ἐπιστημονικῶς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς σχέσεως αἰσθήματος καὶ συνομιλίας εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπίσης ὁ ψυχολόγος Fornari (1970) ὀμιλεῖ διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν καὶ τὴν ἰκανότητα, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ μητρικὸς παράγων X εἰς τὴν ἀνθρωπίνην επικοινωνίαν. Κατὰ τὸν Fornari ἡ ἐπίδρασις τοῦ μητρικοῦ παράγοντος συντελεῖ οὐσιαστικῶς εἰς τὴν ὀμαλὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἔλλειψις τοῦ ψυχοσωματικοῦ αὐτοῦ στοιχείου ἐμποδίζει τὴν ἀναγκαίαν συγκρότησιν τοῦ ἐγῶ εἰς τὸν ἀνθρωπὸν καὶ δημιουργεῖ εἰς αὐτὸν πολλὰ προβλήματα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κοινωνικὴν του προσαρμογὴν καὶ ὠρίμανσιν.

Αὐτός, λοιπόν, ὁ μητρικὸς παράγων X σημαίνει ἀπὸ πλευρᾶς περιεχομένου, ἐγγύτητα, ψυχικὴν ἐπαφήν, (συμπάθειαν) καὶ παροχὴν βοήθειας. Αἱ μητρικαὶ αὐταὶ ἐκδηλώσεις ἀνταποκρίνονται πλήρως εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς επικοινωνίας, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ἀνθρωπὸς ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων. Ἡ πρώτη αὕτη ἐπαφή καὶ επικοινωνία, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνει τὸ θρέφος πλησίον τῆς μητρὸς του καθίσταται ὁ θεμέλιος λίθος καὶ ὁ ὀδηγὸς διὰ τὰς ἐφεξῆς ἐπαφὰς του μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἰκανότης ἐπαφῆς καὶ επικοινωνίας, τὴν ὁποίαν διαθέτει ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴν θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν ἐπίδρασιν τοῦ μητρικοῦ παράγοντος.

Τὴν σχέσιν αὐτὴν τοῦ μητρικοῦ παράγοντος καὶ τοῦ θρέφους, ἐὰν τὴν μεταφέρωμεν ἐπὶ ἄλλης κλίμακος, ἦτοι εἰς τὴν σχέσιν τοῦ ψυχοθεραπευτοῦ ἱερέως καὶ τοῦ κρατουμένου αἱ δυνατότητες ἐπιτυχίας θὰ εἶναι πολλαί. Ἡ παρουσία καὶ ἡ συνεργασία τοῦ ἱερέως εἰς τὰ ἱδρύματα τῶν φυλακῶν ὑπ' αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις κρίνεται λίαν χρήσιμος καὶ ἀναγκαῖα.

(Συνεχίζεται)

Πρωτ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΟΔ. ΝΙΚΟΥ

ΣΧΕΔΙΟΝ ΜΕΘΟΔΕΥΣΕΩΣ
ΑΠΟΚΤΗΣΕΩΣ ΔΙ' ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΕΚΛΑΪΚΕΥΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΩΝ ΑΛΗΘΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΜΑΣ ΑΠΟ ΤΑ 2½ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ*

33) ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΙ, καὶ ἐν τῇ θεωρήσει τοῦ καθ' ὅλου ἔργου, ἅς λεχθῆ εὐσεβάστως.

Ἡ σεπτὴ διοικοῦσα Ἐκκλησία, ἀπεφάνθη ἤδη ἐπὶ τοῦ ἔργου τούτου, γνωρίσασα, εἰς τὰς «Ἀνακεφαλαιώσεις Προτάσεων καὶ Γνωμῶν», ὅτι μία τοιαύτη ἐκλαϊκευτικὴ ἔκδοσις τῶν Ἀληθειῶν τῆς πίστεώς μας «θὰ ἦτο πολλαπλῶς χρήσιμος διὰ τοὺς Ἑλληνας Χριστιανούς», καὶ ὅτι «θὰ ἀπέβαινε κατ' ἔξοχὴν χρήσιμος καὶ ἐπωφελὴς διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν».

Ἐδήλωσε προσέτι ὅτι μία τοιαύτη ἔκδοσις, «θὰ ἔδει νὰ συνταχθῆ ὑπὸ λογίων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν θεολόγων» καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι «ἡ εὐθύνη τοῦ περιεχομένου θὰ ἀνελαμβάνετο ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρετοῦν δόκιμοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ συγγραφεῖς», ἀναφέρουσα τέλος ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὴν δαπάνην ἐκτυπώσεως τοῦ βιβλίου, ἢ πραγματοποιήσῃς τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο δυνατὴ «ἐὰν ἀνευρίσκετο χορηγὸς διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης».

Τί τὸ φυσικώτερον ἢ Πολιτεία νὰ ὑπάρξῃ ὁ κατὰ τὰ ἀνωτέρω χορηγὸς οὗτος.

Ἡ σεπτὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία εἶναι αἱ ἔχουσαι τὴν καθ' ὅλου εὐθύνην διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ καὶ ἀνθρωπιστικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡμπορεῖ νὰ ἔχουν οἱ δύο αὐτὲς σεβαστὰς Ἀρχές, διαφορετικὰς θέσεις καὶ ἀντιλήψεις καὶ ἀπόψεις, σ' αὐτὸ ὅμως τὸ θέμα, ὅπου κοινὸς εἶναι καὶ ὁ στόχος καὶ ὁ σκοπός, πὺ εἶναι «ἡ ἠθικὴ ἀνά-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 275 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 τεύχους.

πλασις και ἀνάστασις τοῦ Ἔθνους ἡμῶν», ὡς σὲ μιὰ γνώμη τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ο. Λουρίδη ἀναφέρεται, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἐκδήλωσις τῆς συνεργίας, Ἐκκλησίας - Πολιτείας, ἀνάγκη τὴν ὁποίαν τόσες Προσωπικότητες ἐτόνισαν στὶς γνώμες τους.

Εἶναι δὲ ἀναγκαῖα ἡ ἔμπρακτε αὐτὴ ἐκδήλωσις τῆς συνεργίας, διότι πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ συγγραφὴ ἐνὸς ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐκρίθη ὡς «τεράστιον», καὶ «δυσκολώτατον» καὶ «μέγιστον», χωρὶς νὰ ἔχη ἐξασφαλισθῇ, ὕστερα ἀπὸ τόσον ἀγῶνα, ἡ δυνατότης νὰ γίνουν τὰ πρῶτα 10.000 ἀντίτυπα, καὶ νὰ εἰσέλθῃ ἔτσι τὸ ἔργο στὴν ὁδὸ τῆς πραγματοποίησέως του;

Ἄς λεχθῇ εὐσεβάστως: Τώρα εἶναι ἡ ὥρα τῆς Πολιτείας.

Ἐκτός ἀπὸ τοὺς ὡς ἄνω ὄλους λόγους, ἡ ἔμπρακτος σήμερον ἐκδήλωσις τῆς ὕλικῆς συμβολῆς τῆς Πολιτείας — ἔστω καὶ ἐὰν ἡ πραγματοποίησις τῶν 10.000 ἀντιτύπων γίνῃ ὕστερα ἀπὸ 2 περὶπου χρόνια — θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα νὰ διασαλπισθῇ ἡ ἀπὸ τὴν χώρα μας ἀπαρχή, διὰ τῆς ὕλικῆς βοήθειας τῆς Πολιτείας, τῆς ἀπανταχοῦ ἐξαπλώσεως, ὑπὸ ἐκλαϊκευμένην μορφήν, τῶν βασικῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ σεπτὴ Ἐκκλησία, ἀποφασίζομένης τῆς πραγματοποίησεως τοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ παρόντος σχεδίου μεθοδεύσεως τῆς ἀποκτήσεως παρὰ τοῦ πληθυσμοῦ, δι' ἀλληλοβοηθείας, τοῦ ἐκλαϊκευτικοῦ τούτου βιβλίου, ἐν τῇ ἐξελίξει καὶ διεκπεραιώσει τοῦ ἔργου, ἐὰν παρουσιάζετο ἡ ἀνάγκη ὕλικῆς βοήθειας, θὰ ἤρχετο ἀναμφιβόλως καὶ αὐτὴ συνεπίκουρος, πρὸς ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀποσκοπεῖ, ὡς ἀναφέρουν στὶς γνώμες τους οἱ Σεβ. Μητροπολίται Λευκάδος Κος Νικηφόρος καὶ Μαντινείας Κος Θεόκλητος, εἰς τὴν «ὠφέλειαν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων ψυχῶν» καὶ εἰς «σωτηρίαν ψυχῶν», ποῦ εἶναι ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς τῆς σεπτῆς Ἐκκλησίας.

Ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὄλων καταφαίνεται, εἰς οὐδὲν θὰ ὠφελοῦσε μία ἐκ νέου παραπομπή, ἀλλὰ ἡ ἀντιμετώπισις ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ τεραστίου τούτου θέματος, ἡ πραγματοποίησις τοῦ ὁποίου, ὡς ἀναφέρει στὴν γνώμη του ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς Κος Ἰάκωβος, θὰ εἶναι «ἐπ' ἀγαθῷ ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπουδὴποτε εὐρίσχομένου καὶ συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος».

ΕΝ ΣΥΝΟΨΕΙ

Νὰ θελήσῃ ἡ Πολιτεία, ἡ ἔχουσα μετὰ τῆς σεπτῆς Ἐκκλησίας τὴν εὐθύνην τῆς ἠθικῆς προαγωγῆς τοῦ λαοῦ, νὰ ἀποφασίσῃ τὴν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, σύστασιν Γνωμοδοτικῆς Ἐπιτροπῆς, ποῦ θὰ ὠδηγήσῃ εἰς τὴν παρὰ τῆς Πολιτείας ἐκδήλωσιν τῆς συνεργίας της, διὰ τῆς ὑποσχέσεώς της, ἀναλήψεως τῆς ἐν καιρῷ ἐκτυπώσεως, εἰς τὰ Κρατικά τυπογραφεῖα, τῶν πρώτων 10.000 ἀντιτύπων τοῦ ἐκλαϊκευτικοῦ βιβλίου τῶν Ἀληθειῶν τῆς πίστεώς μας, διὰ νὰ εἰσέλθῃ τὸ ἔργον στὴν ὁδὸ τῆς πραγματοποιήσεώς του.

Δοθέντος ὅτι τὸ προκείμενον ἔργον τοῦτο — κατὰ τίς γνώμης πάντοτε Προσωπικότητων, ἀλλὰ καὶ ὡς εἶναι ἀπείρως προφανές — εἶναι ἔθνικῆς σημασίας καὶ ἀφορᾷ δλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ διαβιβάσω ἀντίγραφον τοῦ παρόντος ὑπομνήματος, εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας κ. Κ. Τσάτσον, καὶ τὸν Πρωθυπουργὸν κ. Κ. Καραμανλῆν, ὡς ἐπίσης καὶ ὡς ἀκολούθως.

ΣΕΠΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ.

Τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου κ.κ. Μακάριον.

Τὸν π. Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Ἱερόνυμον.

Τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀμερικῆς κ.κ. Ἰάκωβον.

Τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν Σεβαστὴν Ἀποστολικὴν Διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Π Ο Λ Ι Τ Ε Ι Α

Τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς κ. Κ. Παπακωνσταντίνου.

Τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἀξιωματικῆς Ἀντιπολιτεύσεως κ. Γ. Μαῦρον.

Τοὺς κ.κ. Ὑπουργούς.

Τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας κ. Ν. Λούρον καὶ τοὺς κ.κ. Ἀκαδημαϊκοὺς.

Τὰς Πρυτανείας τῶν Πανεπιστημίων καὶ Ἀνωτάτων Σχολῶν.

Τὸν π. Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας κ. Μ. Στασινόπουλον.

Τοὺς κ.κ. Ὑφυπουργοὺς καὶ τὸν κ. Γεν. Δ) ντὴν Ὀρησκευμάτων τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὀρησκευμάτων, τοὺς Βουλευτὰς Ἐπικρατείας, ὡς καὶ εἰς ἄλλας Προσωπικότητας.

Ἄς βοηθηθῆ παρ' ὄλων, μὲ τὸ τάλαντο τῆς προσωπικότητός των, τὸ προκείμενον ἔργον τῆς εὐρυτάτης ἐξαπλώσεως εἰς τὸν κόσμον τῶν βασικῶν Ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μία τοιαύτη βοήθεια θὰ εἶναι ὁ καλλίτερος σύντροφός μας εἰς τὸ μεγάλο ταξίδι πρὸς τὴν αἰωνιότητα, πρὸς τὸ ὅποιον πάντες πορευόμεθα.

ΝΙΚ. Θ. ΛΑΟΥΤΑΡΗΣ

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Ἀποφάσει τῆς Ἐποπτικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς (Πρακτικὸν τῆς 23/1/69), ἅπαντες οἱ Ἱ. Ναοὶ τῆς Χώρας εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεστέλλετο ἡ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» δὲν θὰ λαμβάνωσιν εἰς τὸ ἐξῆς φύλλον καθ' ὑποχρέωσιν. Οἱ Πρόεδροι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων ἐκάστου Ἱ. Ναοῦ, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμοῦν νὰ συνεχισθῆ ἡ ἀποστολὴ διὰ νὰ ἔχωσι τὴν σειρὰν τῶν τόμων τοῦ Περιοδικοῦ εἰς τὰς Βιβλιοθήκας τῶν Ἱ. Ναῶν, παρακαλοῦνται νὰ δηλώσωσι τοῦτο ἐγγράφως, συναποστέλλοντες καὶ τὴν ἔτησιαν συνδρομήν, ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140), Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

ΚΑΤΑ ΒΙΒΛΙΑΡΙΟΥ*

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπέστειλε τὴν ὑπ' ἀριθ. 2068/4-4-175/1409/591, Ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διαλαμβάνουσαν μεταξύ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἀκόλουθα:

«...Περιῆλθεν εἰς γνῶσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὅτι κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἐ.ἔ., ὑπὸ τοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου “Π. Βέργος” (Σόλωνος 128, Ἐνταῦθα), ἐτέθη εἰς κυκλοφορίαν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον “Τὸ κόκκινο βιβλιαράκι τῶν Μαθητῶν”, συγγραφὸν ὑπὸ τῶν Δανῶν συγγραφέων Bo Dan Andersen, Soren Hansen καὶ Jesper Jensen, καὶ μεταφρασθὲν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ τῆς Ἑλένης Βαρίκα.

Τὸ βιβλίον τοῦτο, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ τίτλου του, ἀπευθύνεται πρὸς τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν καὶ ἀποσκοπεῖ νὰ τὴν διαφωτίσῃ ἐφ' ὅλων τῶν ζωτικῶν δι' αὐτὴν θεμάτων. “Ὁ σκοπὸς τῶν συγγραφέων αὐτοῦ τοῦ μικροῦ βιβλίου, γράφεται ἐν ἐπιλόγῳ, ἦταν πολὺ ἀπλός: νὰ δώσῃ στοὺς μαθητὲς μία ἄλλη εἰκόνα τῆς κοινωνίας ἀπ' αὐτὴ ποὺ τοὺς δίνει τὸ σχολεῖο, ἢ οἰκογένεια, τὸ κράτος... νὰ σαρώσῃ τὶς προκαταλήψεις... νὰ ξαναδῶσῃ μία σωστὴ εἰκόνα τῆς σχέσης τῶν μεγάλων καὶ παιδιῶν. . . με λίγα λόγια νὰ γράψῃ ἓνα βιβλίον ἀντὶ — ἠθικῆς καὶ ἀντὶ — “ἀγωγῆς τοῦ πολίτη”... “Οἱ συγγραφεῖς τοῦ κόκκινου βιβλίου... ἀφοῦ ἐξοστρακίσουν τοὺς ἄξονες τῆς ἀστικῆς ἠθικῆς (Πατρίς, Θρησκεία, Οἰκογένεια) δὲ δικαιολογοῦν πᾶν τίποτα” (σελ. 114-115). Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων γραμμῶν καθίσταται πρόδηλος ὁ ἀνατρεπτικὸς χαρακτὴρ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ καὶ συνεπῶς ὁ μέγας πνευματικὸς κίνδυνος ὅστις δι' αὐτοῦ ἐπαπειλεῖται διὰ τοὺς νέους καὶ δὴ καὶ τοὺς μαθητάς, ἐκ τῆς ἐξαπλώσεως καὶ τῆς κυκλοφορίας αὐτοῦ.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 283 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 τεύχους.

Ταῦτα ἀγγέλοντες, ὑμῖν, Συνοδικῇ ἀποφάσει, παρακαλοῦμεν ὅπως στήτε ἐπαγρυπνοῦντες, ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Πρὸς τούτοις γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐνημέρωσε σχετικῶς τὰ Ὑπουργεῖα Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων καὶ Προεδρείας Κυβερνήσεως καὶ ἤτήσατο παρ' αὐτῶν τὴν λήψιν τῶν ἐν τῇ ἀρμοδιότητι αὐτῶν ἐπιβαλλομένων μέτρων...»

Ἐν συνεχείᾳ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τὴν 5ην Ἀπριλίου 1975 ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Παν. Ζέππον, ἐγκύκλιον διαλαμβάνουσαν τὰ ἀνωτέρω καὶ καταλήγουσαν ὡς ἀκολούθως:

«Ἐξοχώτατε κ. Ὑπουργέ,

...Συνοδικῇ ἀποφάσει παρακαλοῦμεν ὅπως ἐν τῇ καθ' Ὑμᾶς ἀρμοδιότητι λάβητε πάντα τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς κυκλοφορίας αὐτοῦ μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν Γυμνασίων, συστήσητε δ' ἅμα τοῖς κ. κ. Καθηγηταῖς Μ. Ἐκπαιδεύσεως ἡδ-ξημένην ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐπαγρύπνησιν».

Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη (1416/601/5-4-75) ἐκοινοποιήθη:

α) εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων (Γεν. Διεύθυνσιν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως).

β) Εἰς τὴν Συνοδικὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς τῆς Νεολαίας καὶ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων.

γ) Εἰς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν Τύπου.

δ) Εἰς τὸν Προϊστάμενον Εἰσαγγελίας Ἀθηνῶν, καὶ

ε) Παραλλήλως δὲ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διέπεμψε ταυτόριθμον καὶ ταυτόχρονον ἔγγραφον πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐγκύκλιον καὶ πρὸς τὸν Ὑπουργὸν Προεδρίας Κυβερνήσεως κ. Γ. Ράλλην διαλαμβάνουσα μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἀκόλουθα:

«...Πρὸς τούτοις διερμηνεύοντες ὑμῖν τὴν ζωηρὰν ἀνησυχίαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκ τῆς ἀνεμποδίστου κυκλοφορήσεως τοιούτων ἐκθεμελιωτικοῦ τῶ ὄντι χαρακτῆρος βιβλίων, Συνοδικῆ ἀποφάσει, ληφθεῖση ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς 4ης παριππεύσαντος μηνός, παρακαλοῦμεν ὅπως ἐνθέρμως, ὅπως ἀγαθунθῆτε καὶ λάβητε τὰ προσήκοντα μέτρα καὶ τὴν ἐπιβαλλομένην πρόνοιαν ἐν τῷ καταρτιζομένῳ κατ' αὐτὰς νέῳ περὶ Τύπου Νόμῳ πρὸς περιφρούρησιν καὶ προστασίαν τῆς ἐλληνικῆς νεότητος ἀπὸ τοιούτου εἴδους ἐπιβουλᾶς, ἅτινας ἀσυνείδητοι ἐκδύται μηχανεύονται καὶ συνθέτουν τίς οἶδε ἐκ ποίων κινήτρων ὀρμώμενοι».

Ἐκαστος Ἱεράρχης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔλαβε τὰ προσήκοντα μέτρα καὶ διεφώτισε τὸ ποίμνιόν του καταλλήλως καὶ ἄνευ θορύβου. Οὕτως ὁ Μητροπολίτης Φλωρίνης κ. Αὐγουστῖνος εἰς τὸ περιοδικὸν «ΣΠΙΘΑ» ἀφιέρωσεν ὀλόκληρον ἄρθρον ἐπισημαίνων ἰδιαιτέρως τὸν ἀναρχικὸν χαρακτῆρα τοῦ Κειμένου αὐτοῦ¹⁹. Ὁ δὲ Μητροπολίτης Πατρῶν κ. Νικόδημος ἐκυκλοφόρησεν ἐγκύκλιον εἰς τὴν Μητρόπολιν Πατρῶν, τονίζων τὸν διαβρωτικὸν καὶ ὑπονομευτικὸν χαρακτῆρα διὰ τὴν νεολαίαν, τὴν Πατρίδα, τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν Θρησκείαν²⁰. Ἄλλοι Ἱεράρχαι ἄλλως ἀντιμετώπισαν τὸ θέμα τοῦτο διὰ τὴν προστασίαν τῆς νεολαίας καὶ τῆς κοινωνίας γενικώτερον ἐκ τῆς ποικίλης καὶ πολλαπλοῦς διαβρώσεως.

(Συνεχίζεται)

ΗΛΙΑΣ Δ. ΜΠΑΚΟΣ

19. Σπίθα, Περιοδικόν, Φεβρουάριος 1975 ἀριθ. φύλ. 372.

20. Ἰδέ, Αὐγή, Ἐφημερίς, 11 Μαΐου 1975.

Δί' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»,
Ὅδος Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140).

ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΣ
ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ*

Ο ΠΑΥΛΟΣ ΜΙΛΑΕΙ ΣΤΟΥΣ ΑΘΗΝΑΙΟΥΣ

Λευτέρη Ἀλεξίου

Τὸ Δωδεκάθεο ἀπ' τὶς καρδιές σας πῆρα,
ὡς τοῦ φωτὸς σᾶς ἄνοιξα τὴ βρύση.
Κι ἀνθρώπινη πιά γλῶσσα δὲ θὰ ὑμνήση
τὸν Ζῆνα στὸν αἰῶνα οὐδὲ τὴν Ἥρα.

Καὶ πιά ἀπ' τὴν παγερὴ τοῦ Φοίβου λύρα
τὴ λύτρωση ὁ φτωχὸς δὲ θὰ ζητήση·
κι ὁ σκλάβος τὰ δεσμὰ του δὲ θὰ λύση
μ' ὄργια τοῦ Βάκχου ἀξήγητα καὶ στεῖρα.

Ἐδῶθε ἀγερικὰ βουνῶν, κυμάτων
χρυσῶν θεῶν κι ἡμίθεων παραμύθια·
εἰδώλων χαμογέλια κι ἀγαλμάτων.

Τὸν ὄγλο ἐκεῖθε βλέπω λυτρωμένο,
νὰ χύνεται στὸ φῶς καὶ στὴν ἀλήθεια,
μὲ τὸ Χριστὸ μπροστὰ τὸ σταυρωμένο.

Στὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Λευτέρη Ἀλεξίου, ὁ Παῦλος μιλάει
στοὺς Ἀθηναίους. Ὁ ποιητὴς τὸν παρουσιάζει μετὰ τὸ πέρασμά
του ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ἐδῶ δὲν πρόκειται βέβαια γιὰ τὸ γνωστὸ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 237 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 7-8 τεύχους.

λόγο του στὸν Ἄρειο Πάγο. Δὲν πρόκειται γιὰ τοὺς ἀέρηδες ποὺ σὰν ἄλλος Αἴολος σκόρπισε πάνω ἀπὸ τὸν ἱερὸ Ἀθηναϊκὸ βράχο, γιὰ νὰ διαλύσῃ τὰ φιλοσοφικὰ σύννεφα τῶν Στοικῶν καὶ Ἐπικουρείων ποῦχαν θρονιαστῆ χρόνια καὶ χρόνια στὶς κολῶνες καὶ τὰ βράχια τῆς Ἀκροπόλεως, στὶς εὐαίσθητες καρδιές τῶν Ἀθηναίων. Ὁ ποιητὴς παρουσιάζει τὸν Παῦλο νὰ καυχίεται πῶς στὴν πάλη του αὐτὴ βγῆκε νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος. Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ σάρωσε στὸ διάβα του φιλοσοφικὰ ἀντιλήψεις καὶ θεωρίες αἰώνων καὶ ξεδιάλυνε μέσα στὶς Ἀθηναϊκὰς ψυχὰς ἀντιφάσεις καὶ σκοτεινὰ σημεῖα, ποὺ χρόνια τώρα ταλαιπωροῦσαν τὶς σκέψεις καὶ τὶς ἐνέργειές τους.

Στὶς δύο πρῶτες στροφές τονίζει ἰδιαιτέρα τὴν ἀπήχηση ποὺ εἶχε τὸ κήρυγμά του κατὰ τὴν παραμονή του στὴν αἰώνια πόλη, σὲ μιὰ στιγμή αὐτοκριτικῆς καὶ αἰσιδόξου ἀπολογισμοῦ. Γεμάτος καμάρι ὑπενθυμίζει στοὺς Ἀθηναίους τὸ μεγάλο του ἄθλο νὰ γκερμίσῃ ἀπὸ τὶς καρδιές τους τὸ θρόνο, ποὺ τόσο περίτεχνα εἶχε στήσει τὸ δωδεκάθεο τοῦ Ὀλύμπου. Καὶ στὴν καθαρτικὴ του αὐτὴ προσπάθεια ἄνοιξε τὴ βρῦση ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς, γιὰ νὰ περιλούσῃ σκοτεινὲς καρδιές καὶ ν' ἀναζωογονήσῃ μαραζωμένα πρόσωπα ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας, τῆς ἀμφιβολίας καὶ τοῦ θανάτου. Κι' ἔτσι ἀπόκοψε ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς ψεύτικους θεοὺς τὴν «κοινωνία» τῶν πιστῶν τους. Δὲν πρόκειται πιά ἀνθρώπινη γλῶσσα, στόμα θνητοῦ νὰ ὑμνήσῃ καὶ δοξολογήσῃ τὸν Δία καὶ τὴν Ἥρα. Ξεκαθάρισε μιὰ γιὰ πάντα τοὺς λογαριασμοὺς του μ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ μάταια καὶ ψεύτικα δημιουργήματα τῆς ἀνθρώπινης φαντασίας, ποὺ τόσο ἄδειες ἄφηναν τὶς ἀνθρώπινες ψυχές.

Στὴ δεύτερη στροφή ἔρχεται νὰ ξεδιαλύνῃ τὰ σκοτάδια ποὺ ἔκλειναν παγερὰ κάθε προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου γιὰ λύτρωση... Τώρα πιά δὲν πρόκειται νὰ μείνουν ἀναπάντητα ἐρωτηματικά. Ἀναπάντητες ἐκκλήσεις γιὰ λύτρωση καὶ λευτεριά, μιὰ καὶ ἡ «παγερὴ τοῦ Φοίβου λύρα» ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ ζωογόνο καὶ λυτρωτικὸ Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ. Οὔτε ἡ σκλαβιά τῆς ἁμαρτίας θὰ εἶναι σὲ θέση πιά νὰ τοὺς βαραίνῃ κάτω ἀπὸ τὶς αἰνιγματώδεις καὶ ἀνεξήγητες Βακχικὰς τελετουργίες. Ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ

«σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις»¹⁸ σπάει δεσμά, γκρεμίζει κάστρα, ξεπλένει ψυχές. Δὲν ὑπάρχουν πιά αἰνίγματα, μυστήρια, σκοτεινές τελετές. Τὸ πλούσιο Φῶς τῆς Ἀναστάσεως σκόρπισε τὰ σκοτάδια, διάλυσε τὰ σύννεφα καὶ καθάριος οὐρανός, προσμένει προσφορῆς μ' αἰώνια ἀνταμοιβή καὶ αἰώνια λύτρωση.

Στὰ δύο τελευταῖα τρίστιχα γίνεται μιὰ σύγκριση τῆς παλαιᾶς μετὰ τὴν νέα ζωή. Σ' ὀλοκληρωτικὴ ἀντίθεση, οἱ δύο τελευταῖες στροφές, παρουσιάζουν τὴν εἰδωλοκρατικὴ ἐποχὴ μετὰ τὴν Χριστιανικὴ. Τὸ σκοτάδι μετὰ τὸ φῶς.

Στὸ πρῶτο τρίστιχο καὶ μετὰ θαυμάσια πλεγμένο στίχο, ὁ ποιητὴς μετὰ τὸ στόμα τοῦ Παύλου, παρουσιάζει ὅλη τὴν εἰδωλοκρατικὴ κοσμοθεωρίαν μετὰ «τ' ἀγερικὰ βουνῶν, κυμάτων» μετὰ τοὺς Θεοὺς καὶ τὰ παραμύθια τους, μετὰ τ' ἀγάλματα καὶ τὰ παγωμένα τους χαμόγελα, γιὰ νὰ τονίσῃ τὴν ψευτιά, κυρίαρχη δύναμη, στὶς σκέψεις καὶ στὶς πράξεις τῶν ἀνθρώπων.

Στὴν τελευταία στροφή ἀντιπαραθέτει τὴν Ἀλήθειαν καὶ τὴν Λύτρωσιν, ποὺ ἀπελευθέρωσαν τὸν ἄνθρωπον κάτω ἀπὸ τὴν ἐνεργητικὴν ἐπίδρασιν τοῦ Σταυρωμένου Ἰησοῦ, ποὺ γίνεται πιά ἀρχηγέτης μιᾶς νέας ζωῆς, Ἀληθινῆς, Λυτρωμένης, Ἐλεύθερης ζωῆς.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ι. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

18. Τίτον 2,11.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν Περιδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» παρακαλοῦνται, ὅπως πᾶσαν ἀλλαγὴν διευθύνσεως τῶν γνωστοποιούν ἀμέσως εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν ὡς εἴρηται Περιδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι Τ. 140, δι' ἐπιστολῆς των, σημειουμένης ἀπαραίτητως τῆς παλαιᾶς διευθύνσεως, ἵνα καταστή δυνατὴ ἡ κανονικὴ ἀποστολὴ τῶν φύλλων.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

328. Εἰς τὰ τρισάγια ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ μέχρι τῆς ἀποδόσεως τοῦ Πάσχα λέγεται τὸ «Ἅγιος ὁ Θεός...» ἢ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη...» τρίς; Διατί δὲν καθορίζεται ρητῶς ἀπὸ τὸ Τυπικόν; (Ἐρωτήσεις Αἰδεσιμ. Δ. Βάσσου).

Ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ (Σάββατο Διακαινησίμου ἐσπερας) μέχρι τὴν Τρίτην πρὸ τῆς ἀποδόσεως τοῦ Πάσχα πράγματι ἀντὶ τοῦ «Ἅγιος ὁ Θεός...» κατὰ τὰ τρισάγια λέγεται, ἢ ψάλλεται, τρεῖς φορές τὸ «Χριστὸς ἀνέστη...» (δηλαδὴ «Χριστὸς ἀνέστη...» τρίς, Δόξα καὶ νῦν, «Παναγία Τριάς...» κ.λ.π.). Ἡ ἀντικατάστασις αὐτῆ δὲν γίνεται ὅμως σὲ ὅλα τὰ τρισάγια, ἀλλὰ μόνον στὰ ἐναρκτηρία τρισάγια τῶν ἐπὶ μέρους ἀκολουθιῶν, δηλαδὴ στὴν ἀρχὴν τῆς προοιμιακῆς προσευχῆς ἢ τοῦ μεσονυχτικοῦ, τῆς Θ' ὥρας καὶ τοῦ ἀποδείπνου, στὰ μοναστήρια δὲ καὶ στὴν ἀρχὴν τῆς Γ' ὥρας. Κατὰ τὶς ἡμέρας αὐτές, ὅπως εἶναι γνωστό, δὲν λέγεται καὶ τὸ «Βασιλεῦ οὐράνιε...», ἀλλ' ἀμέσως μετὰ τὸ «Ἐὐλογητὸς ὁ Θεός...» λέγεται ἢ ψάλλεται τὸ «Χριστὸς ἀνέστη...» τρίς καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τὴν ἀνωτέρω τάξιν. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς ἄλλες ἀκολουθίας, ὅπου ἡ τάξις προβλέπει στὴν ἀρχὴν τοὺς τρισάγια, π.χ. στὸ νεκρώσιμον τρισάγια, στὴν ἀκολουθία τοῦ «καιροῦ» κλπ. Στὰ ἐνδιάμεσα ὅμως τρισάγια τῶν διαφόρων ἀκολουθιῶν, ὅπως μετὰ τὸ «Νῦν ἀπολύεις...» τοῦ ἐσπερινοῦ, μετὰ τὸ «Ἄγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ...» τοῦ ὄρθρου, μετὰ τὰ ἀπολυτίκια τῶν ὥρων κλπ., τὸ «Ἅγιος ὁ Θεός...» λέγεται, ὅπως καὶ κατὰ τὶς ἄλλες ἡμέρας τοῦ ἔτους καὶ δὲν ἀντικαθίσταται μὲ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη...».

Στὸ ἐν χρήσει Τυπικὸν ὑπάρχει μία σημείωσις, ποὺ ἀναφέρεται κάπως ἐμμέσως στὸ θέμα μας. Στὸ τέλος τῆς προθεωρίας περὶ μεσονυχτικοῦ, § 17, προσθέτει: «Σημειωτέον ὅτι, τὸ «Βασιλεῦ οὐράνιε» ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐσπερινοῦ καὶ τοῦ ὄρθρου οὐ λέγεται ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς, οὐδὲ τὸ «Ἅγιος ὁ Θεός» μέχρι τῆς Ἀναλήψεως, ἀλλὰ μετὰ τὸ «Ἐὐλογητὸς ὁ Θεός»

εὐθὺς Ἐχριστὸς ἀνέστη τρίς, Ἐδόξα Πατρί... Καὶ νῦν καὶ ἀεί... Παναγία Τριάς... κλπ.». Γιὰ τίς ἄλλες ἀκολουθίες ποὺ ἀρχίζουν μὲ τρισάγιο δὲν γίνεται λόγος. Γενικὰ ὅμως ἡ διάταξις αὐτὴ εἶναι ἀρκετὰ πρόχειρα γραμμένη, γιὰτι οὔτε ἡ διακαινήσιμος ἑβδομάς ἔχει ἑναρκτήρια τρισάγια στίς ἀκολουθίες, οὔτε ὁ ἑσπερινὸς καὶ ὁ ὄρθρος ἔχουν ἑναρκτήριο τρισάγιο, ἀφοῦ ἐπισυνάπτονται πάντοτε ὁ μὲν πρῶτος στὴν Θ' ὥρα ὁ δὲ δεύτερος στὸ μεσονύκτιο. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ σημείωσις αὐτὴ προστίθεται στὴν περὶ μεσονυκτικοῦ παράγραφο, ἐννοεῖται ὅτι σ' αὐτὸ κυρίως ἀφορᾷ ἡ διάταξις αὐτῆ. Σαφεῖς σχετικὲς διατάξεις περιέχονται σὲ χειρόγραφα νεώτερα Ἐγχορευτικὰ Τυπικὰ.

Ἐλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη τὸ Τυπικὸ δὲν προσδιώριζε τὰ ἀνωτέρω, τοῦτο δὲν θὰ εἶχε καμμία ἰδιαίτερη σημασία. Ἡ ἀλλαγὴ γίνεται κατὰ τὸ ἔθος, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα πράγματα στὴν θεία λατρεία.

Ἐ λ λ η λ ο γ ρ α φ ί α .

Ἀ ἰ δ ε σ ι μ . Θ . Π α λ ι ο ὄ ρ α ν . Ἡ τελετὴ τῆς ἀναστάσεως τελεῖται ἔκτος τοῦ ναοῦ σὲ εἰδικὸ τόπο, ἢ στὸν νάρθηκα πρὸ τῶν κλειστῶν βασιλικῶν πυλῶν. Τὰ ἔκτροπα ποὺ συμβαίνουν συχνὰ δὲν νομίζω πὼς εἶναι τόσο σοβαρά, ὥστε νὰ καταργηθῆ ἡ παλαιὰ καὶ τόσο ὠραία αὐτὴ πρᾶξις, ποὺ εἶναι καὶ τόσο λαοφιλῆς. Μὲ τὴν συστηματικὴ κατήχησι τῶν πιστῶν μποροῦν νὰ ἐλαττωθοῦν καὶ σιγὰ - σιγὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν οἱ τόσο θορυβώδεις καὶ συχνὰ ἐπικίνδυνες ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν τελετὴ αὐτῆ. Δυστυχῶς ἡ κατ' ἔτος πείρα δείχνει, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι καὶ πολὺ εὐκόλο, ἀφοῦ μάλιστα τίς κατηγήσεις μας δὲν τίς ἀκούουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔρχονται στὴν ἐκκλησία μόνον κατὰ τὴν ἀνάστασι. Εὐκολώτερο θὰ ἦταν νὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις μέσα στὸν ναὸ γιὰ νὰ λείψουν μιὰ καὶ καλὴ ὄλα τὰ ἀνεπιθύμητα ἐπακόλουθα τῆς ἐξόδου στὸ προαύλιο καὶ τῆς τελέσεως τῆς ἀκολουθίας σὲ ἀνοικτὸ χῶρο. Αὐτὸ ὅμως θὰ ἐσῆμαινε τὴν καταστροφὴ τῆς ὠραίας αὐτῆς τελετῆς. Ἡ Ἐκκλησία δὲν πρέπει τόσο εὐκόλα νὰ καταθέτῃ τὰ πνευματικὰ τῆς ὅπλα. Μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ἀσχοληθήκαμε στὴν ἀπάντησι στὴν ὑπ' ἀριθμ. 84 ἐρώτησι.

Ἀ ἰ δ ε σ . Σ . Β α σ ι λ ε ἰ ο υ καὶ Ν . Κ ο ζ ᾶ κ ο υ . Ἡ μνημόνευσις ὀνομάτων κατὰ τὴν μεγάλη εἴσοδο εἶναι ἓνα πολὺ νεώτερο ἔθιμο, ποὺ μπῆκε στὴν ἱερατικὴ λειτουργία ἀπὸ τὰ συλλειτουργία, ποὺ μιμοῦνται τὴν ἀρχιερατικὴ λειτουργικὴ πρᾶξι. Ὁ ἱερεὺς μνημονεύει μόνον γενικῶς καθ' ὁδὸν «Πάντων ὑμῶν...» καὶ

δὲν στρέφεται ἀπὸ τῆς ὥραίας πύλης πρὸς τὸν λαό. Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι παρείσακτα καὶ πλεονασμοί, πού οὔτε στήν παράδοσι στηρίζονται, οὔτε προσθέτουν τίποτε στήν ὄλη τελεσιουργία τοῦ μυστηρίου. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τῶν παραδόξων πού ἀκούονται κατὰ τὴν μνημόνευσι αὐτὴ εἶναι καὶ αὐτὸ πού ἀναφέρει στήν ἐρώτησι ὁ πρῶτος ἐρωτῶν· «πάντων τῶν ἐν εὐλαβείᾳ καὶ κατανύξει παρακολουθούτων τὴν τέλεσιν τῆς ἀναιμάκτου ἱερουργίας...». Τὸ θέμα αὐτὸ τὸ ἀντιμετώπισαμε σὲ πολλές παλαιότερες ἀπαντήσεις (δὲπε τίς ὑπ' ἀριθμ. 11, 70, 231, 290, 291 καὶ 293) καὶ τὸ ἐξετάσαμε ἀπὸ ὅλες τίς δυνατὰς πλευρὰς. Λόγοι ἱστορικοὶ καὶ πρακτικοὶ ἐπιβάλλουν τὴν ἐπιστροφὴν στήν ἀπλήν καὶ ὀρθὴν παλαιὰν πράξιν, τὸ νὰ περιορίζωνται δηλαδὴ οἱ ἱερεῖς στὸ «πάντων ὑμῶν...» καὶ μόνον σ' αὐτό.

Φ.

= Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α =

Κ. Γ. Μπόνη, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων. Πρὸς Ἐφεσίους Ἰγνάτιος. — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἡ Ἐορτὴ τῆς Ἀναστάσεως στήν Ὁρθόδοξην Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. — **Μητροπ. Περιστερίου Ἀλεξάνδρου**, Ἡ Ὅσια Θεοδώρα, ἡ ἡγεμονίδα. — **Μητροπ. Δράμας Διονυσίου**, Ἡ Στρατεία τοῦ Χριστιανοῦ. — **Μητροπ. Δημητριάδος Χριστοδούλου**, Ὁ μοναχικὸς βίος εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. — **Ι. Κ.**, Ἡ ἀπάτη τῆς ἀμαρτίας. — **Πρωτ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ**, Τὸ Κοινωνικὸ Μήνυμα τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου στήν ἐποχὴ μας. — **Πρωτ. Δημητρίου Ὁδ. Νίκου**, Ἡ Ποιμαντικὴ Συνομιλία ὡς μέσον θεραπείας εἰς τὴν Σωφρονιστικὴν Ἀγωγὴν καὶ μεταχειρίσιν τῶν κρατουμένων. — **Νικ. Θ. Λαουτάρη**, Σχέδιον μεθοδεύσεως ἀποικτήσεως δι' ἀλληλοβοηθείας τοῦ ἐκλαϊκευτικοῦ βιβλίου τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεώς μας ἀπὸ τὰ 2 1/2 ἑκατομμύρια ἑλλήν. οἰκογενειῶν. — **Ἡλία Δ. Μπάκου**, Ἀντιδράσεις καὶ κρίσεις κατὰ βιβλιαρίου. — **Χρήστου Ἰ. Ἀνδρεάδη**, Πέτρος καὶ Παῦλος στὴ Νεοελληνικὴ Ποίησι. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασίου 1, Ἀθῆναι 140. Προϊστάμ. Τυπογρ. Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 787978.